

MÜCERREBÂT-I CERRÂH KÂSİM PÂŞÂ *Cerrâh Kâsım Pâşâ's Mücerrebât*

Osman ÖZER*

ÖZET

Türk bilim tarihi özellikle tıp alanında yapılan çalışmalarla dikkat çekmektedir. Türk tıp tarihine ait birçok eser çalışılmıştır. Son dönemlere ait eserler yeterli ilgi görmemiştir.

Ankara Milli Kütüphanesi 06 Mil Yz A 5097/2 de kayıtlı, Osmanlı Türkçesinin son dönemlerine ait sade bir Türkçe ile yazılmış Mücerrebât-ı Cerrâh Kâsım Pâşâ adlı eser, okunarak sözlüğü yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Tıbbı, Cerrah Kasım Paşa, Hastalık isimleri, Bitki isimleri.

ABSTRACT

The history of Turkish science is noteworthy with practical studies especially in the medical area. Several studies have been carried out on the history of Turkish medicine. However, among these the latest ones haven't been paid much attention.

Recorded in Ankara National library with the code 06 Mil Yz A 5097/2 and written with a simple late Ottoman Turkish, the work titled "Mücerrebât-ı Cerrâh Kâsım Pâşâ" was read through and lexicalized.

Keywords: Ottoman medicine, Surgeon Kasım Pasha, Disease names, Plant names

GİRİŞ

Türkçe tıp yazmaları uzun yıllar süren bir geleneğin devamında meydana gelmiştir. Osmanlı döneminde birçok alanda yazılmış eserler içinde tıp konusunda yazılmış olanların sayısı oldukça fazladır.

* Bingöl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi TDE Bölümü Öğretim Üyesi, osmanaga@gmail.com

XIV. yüzyılda tercüme ile başlayan tıp bilimi gelişerek telif eserler yazılacak seviyelere gelmiştir. Tıp tarihinin XVI. yüzyıla kadar olan dönemleri çalışılmış bu dönemden sonraki eserleri pek ilgi görmemiştir.

Bu eserlerin içeriğini zenginleştiren özelliklerden biri de eserde geçen bitki isimleridir. Bitkilerin insan yaşamındaki vazgeçilmezliği her dilde bitkilerin adlandırılmalarını zengin bir alan haline getirmiştir (Önler, 2004: 273).

Hacminin küçük olmasına rağmen dil malzemesi yönünden zengin olması eseri ilginç kılmaktadır. Taşıdığı söz varlığının ortaya konulması bu çalışmanın esası olmuştur. Söz konusu yazma, çeviri yazı alfabesine aktarılarak özellikle hastalık isimleri ile bitki isimlerini ihtiva eden bir sözlük hazırlanmıştır. Yazmada kırmızı mürekkeple yazılan başlıklar italik yazılmıştır.

Yazılış ve istinsah tarihi bilinmemekle birlikte XVIII. yüzyılda kaleme alındığı söylenebilir.

Mücerrebât-ı Kâşım Pâşâ

Metnin başında “*cerrâh kâşım pâşâ merhûmuñ mücerrebâtıdır zıkr olunur*” 1b/1 ifadesinden de anlaşıldığı gibi eser, Cerrah Kasım Paşa’ya ait değildir. Mücerrebât-ı Kâşım Pâşâ adlı eserin yazarı belli değildir. Öldükten sonra başka biri tarafından kaleme alınmıştır.

Eseri kaleme alanın da bir hekim olduğu (“*hattâ bir hâtûn yedi seneden mütecâviz olmuş ki muttaşıl içinden kan gidermiş bu ilâcî êtdüm hâlâş oldı*” 22b/1, “*hâlâş bulduğda bu hâķiri duâdan unıtmaya*” 25b/7) satırlarından anlaşılmaktadır.

Eser, Ankara Milli Kütüphanesi’nde bulunmaktadır. Arşiv numarası 06 Mil Yz A 5097/2’dir. Konusu tıp ilimleridir. Koleksiyon, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu’dur. Dvd numarası: 295’tir.

Özellikleri: Eserin boyutu (Dış-İç) 200x145–146x90’dır. Eser 36 yapraktan oluşmaktadır. Metnin yazı türü nesihdir. Her sayfa on üç satırdan meydana gelmektedir. Eserin kâğıt türü suyolu filigranlıdır.

Eser mavi bez kaplı, mukavva bir cilt içerisindeydir. Eser, tedavi ile ilgilidir. Söz başları ve cetveller kırmızı, yapraklar rutubet lekeliydir. Müellif veya müstensihin ismi eserde yazılmamıştır.

Eser, fasl olarak adlandırılan bölümlerden oluşmaktadır. Bu bölümler kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

İlk bölümlerde çeşitli hastalıklar ve bunların tedavileri ile ilgili macunlar verilmiştir. Son kısımlarında ise çeşitli at hastalıkları hakkında tedaviler verilmiştir. “*mezķür duâyı at ve yahûd âdem*” 25b/2

FASIL

(1b/9) ma'ûn beyânıdadur ma'ûn-ı mâlîk beyânı (2a/9) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (2b/11) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (3a/7) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (3b/4) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (3b/11) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (4a/3) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (4a/7) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (4b/3) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (4b/12) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (5a/4) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (5b/1) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (5b/10) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (6b/3) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (6b/8) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (6b/12) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (7a/7) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (7b/9) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (8a/11) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (14a/12) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (19b/9) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (19b/13) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk

MACUN

(1b/9) ma'ûn beyânıdadur ma'ûn-ı mâlîk beyânı (2a/9) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (2b/11) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (3a/7) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (3b/4) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (3b/11) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (4a/3) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (4a/7) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (4b/3) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (4b/12) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (5a/4) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (5b/1) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (5b/10) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (6a/1) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (6b/3) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (8a/10) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (28a/10) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk (32b/9) fişl-ı ma'ûn-ı mâlîk

CERRAH KASIM PAŞA

Esare testi verilen Cerrah Kasım Paşa; mâbeyinde yetiştirilmiştir ve bir süre sonra çöktürülmüştür. 1070'de (1659/60) Eğri ve 1074'de (1663/64) Yarıca, 1075'de (1664/65) Temençer beylerbeyi oldu. 1076'da (1665/66) Bazarın valisi olup Rehtyülevali 1081'de (Temmuz-Ağustos 1670) şikâyet üzerine teftiş edilip heratı görülmekle Kastamonu valisi, 20 Rehtyülevali 1082'de (27 Temmuz 1671) İstanbul kaymakamı, Zilkade 1082'de (Nisan 1672) ikinci defa Temençer valisi ve 1086'da Buzda valisi oldu. 1087/1676'da öldü. Sakık, doğru, teftişçilik (Sarıyay, 1996:375)

Toplamda iki risalesi vardır.

1. Mâcun'ı fî Mîrâkîsâhî al-Adîtyya

Nusxalar: Mehtab al- İskān nr. 1370E/2; 23 sayfa, 13x22 cm, 21 str. İstanbul H. XIII. sene-i Pfürtü al-Mustahaf al-İskān, Tah 212.

؟ Risāle-ı Tıbbīye-i Mısır-ı

Ankara Milli Kütüphanesi'nde 06 Mil. Yz. A. 2511/3'te kayıtlı bulunmaktadır. Risāle-ı Kâsım Paşa olarak da geçer. Tedavi maksadıyla hazırlanan mecmua çapılmış kâğıtlardan, tedavisi için önerilen ilaçlar ve vefk örnekleri ile cümle yer alır (Osmanlı Tıbbî Bilimler Literatürü, 2008:).

SÖZLÜK

Türkçe tıp yazınları uzun yıllar süren bir gelişimle devranda meydana gelmiştir.Osmanlı döneminde birçok alanda yazılmış eserler içinde tıp konusunda yazılmış olanların sayısı oldukça fazladır.

Bu eserler ses, şekil, truz ve özellikle söz varlığı bakımından yazıldığı dönemde dil özelliklerini yansıtır. Ses ve şekil bakımından dönemin diğer eserlerinden farklı özelliklere sahip olmadıklarından, bir dilbilgisi vermek gerekmez çünkü. Özellikle bîstâ isimleri ve kâstâk isimlerini nit çok sayıda kullanmayı bahsederek oldularından söz varlığınıza kelâmî usulan amacıyla bir sözlük hazırlanmıştır.

METİN

[1b]

(1) cürhâ kitâbı pâşâ mehtâbını mücerrebatlarında zîkır olma (2) kâstâkî'n- rûkûdî'n-rahim bîstâ-ı nî-mâhdûd gerâ'n-ı (3) mâ'dîd el vâlehbî'l- vâlehd üzerine olma ki kû'n-ı (4) 'ezâm ve fukûh-ı kerîmî olan îgân râhnet ve gâffâretî ve (5) şâlevî-ı mehvîlîk ve mehlîmî mütevessîyyîk meyyîd vâled benî Selâm (6) olan mukâssarî üzerine olma ki kîfî-ı esîma râhnet olmak (7) îgân truzî kâhret ve deha el a şâhîk üzerine olma (8) bîgel ki bu risâlede cem' olma fevîde kâstâk ve mehlîmî tevrûbe olma (9) nef'î ziyâde mütehlîkîk olma fevîd eyyîlardîk mâ'cîn (10) beyânında mâ'cîn-ı mîlîta beyânîk hîm şâyî mukâssarîk (11) kâstâkî zemecâbî dîtrîn hâbbü'l- sevdâ nevz-ı kîdî nevz-ı bevîd (12) kînyîta şâhîta beyîzî soğan tohum mehtâkî gûnlîk

[2a]

(1) truzî tohum üzerîk tohum mehtâbîkîk tohum bu zîkır olma (2) ezâmî mukâssarîk dîgûp ve truzî ezâmî geçürüp mâ'dîha üç aşrî (3) 'esâl ile kîrâma getirüp mâ'cînî özüp şâhîk ve şâhîmî şâhîk (4) dîhem kâ'fîmîlî ezâmî gûz ve yâl şâhîm ve kâp ve

şu anda olan kılıcı def eder ve kalınca yellerini (7) giderir ve diğer ellerini benk eder ve huşuz kurdun helik (8) eder ve şakak göc şukur ve şuruluğa şuyet nâff'dür (9) bi-iznilâhi te'âlâ fışl-ı ma'cün-ı meşemecîna (10) kabûbe topalak za'ferân maşakîl günkük şuşun tohum (11) çörek otı kavuş tohum keremî tohum defun tohum tahi tohum (12) kışnâş falfal zencebâl kavinceta dârçâ karanfil

[26]

(1) kavrukuş bellit un efyün kavrukuş buğday un (2) bu eczaları muhtesem döğüp üç şıvı 'asol ile kıvama (3) götürüp bu eczaları karışdırup ma'cün edeler bel şıvınam (4) ve bel şuruluğuna ve şurucaya ve şırîr kurukana (5) ve şıvına bevitim zahmet olana ve içm gelene şuru şı gelene (6) ve şıvı olana şırda ve çok eştına çaka ve (7) eczâden kalına ziyâde yeye ve beze şuruluğuna ve tıllarına (8) ve şovukdan şıvıl olan halgamı ve ilokürği def eder (9) ve kurunda ne maktâr zahmet var ise cümlesine nâff'dür (10) bi-iznilâhi te'âlâ şabâh ve şıvına şıvı dırhem isti'mâl (11) şıvıye şıvı-ı ma'cün-ı meşemecîna şıvıye (12) karanfil kavinceta kışnâş şıvıl şıvıl-ı hıvâl dârçâ

[26]

(1) beşâre kırmızı gül bükür: süvür-ı hıvâl kabûbe liden (2) cevz-ı bevvâ 'îd-ı hıvâl gürecibâ za'ferân mîlak teşpîr-ı hıvâl (3) varak'ı-hâlî ki oğul otur zerbûde edeler bu zıkr olunan (4) eczaları bir huş döğüp elekleme geçürüp üç şıvı 'asol (5) kıvama götürüp ba'dehu bu eczaları kıvup ma'cün ede ve bir (6) çekürük mîlak dâhı kıta ve üçer dırhem isti'mâl ede şıvı (7) ş'âlâ ve müferîl ve nâff'dür şıvı-ı ma'cün-ı meşemecîna şıvıye (8) mîlak şıvı varak 'anber mîlak kıvama dârçâ (9) 'îd bevvâ hıvâl şıvı gül şıvı hıvâl-gevr şıvı (10) mîlak şıvı şıvı çipek şıvı bu zıkr olunan şıvı (11) şıvıye kıvama ile şıvıye şıvıye şıvıye muhtesem şıvıye şıvıye şıvıye (12) ba'dehu şıvıye ile bu şıvıye kıvama geçüre ba'dehu bu eczaları

[26]

(1) muhtesem döğüp ol kıvama götürülen şıvıye ile karışdırup (2) ma'cün edeler sevîlyı def eder ve 'aklı ziyâde eder ve (3) beşâre kuvvet vırur ve kalbde olan şıvıye def eder bitirlikli te'âlâ (4) şıvı-ı ma'cün-ı meşemecîna şıvıye ma'deyne kuvvet vırur (5) ve cüm'lî arturur günkük egir topalak keremî tohum (6) şıvıye da edeler kavinceta cevz-ı bevvâ zencebâl falfal dâr-ı falfal (7) karanfil beşâre kabûbe kışnâş-galib cürbî kışnâş (8) bu zıkr olunan eczaları muhtesem döğüp elekleme geçürüp üç (9) şıvı 'asol kıvama götürülüp ma'cün edeler şıvıye şıvıye vaktinde (10) üçer dırhem isti'mâl edeler üç şıvıye şıvıye şıvıye nâff'dür bi-iznilâhi te'âlâ (11) fışl-ı ma'de

erzâlan içine koyup (13) ma'cün ile şebâh şışam fikşer dâhem istîfâlî edeler nâfidür

[5b]

(1) *şıf-i mâkâlî-i ma'cün beyân olmur* (2) bu şol ma'cündür ki şafîyâ ve halğamı süner ve güm aşın (3) ve her gün pütan ustunay, def' edler ve yemesinde sula kesilhet yolşur (4) gölyet eyilür 'aşfır tükürmüştü iç çöyür mahkemî hâbb-ı nıl deder (5) şoyulmuş belden içi mahkemîde maşakî katra ağır anâtin (6) muşkyâsem tahım şeker 'aş' gı şuyî rûşâyân: ahmî pülâs ile (7) koyndap şışam hal ile şoket konyâşırup koyndap kırıma (8) geünüy ve erzâlan bir hoş döğüp ma'cün edüp şarbetti (9) üç dirhem kıymetli kişiye dahi ziyâdece viteler nâfidür (10) bi-iznilahî te'âlâ *şıf-i mâ'cün-i maşâr* (11) hâkim mahmûd ve cilâle ve şoket ve bolket dâstıgerdîr ki (12) bedende olan cümle şıklet süer çıkarır ve nâh

[6a]

(1) ve bâl ağası ve kulme def' edler ve berîşîrî muşkyâyı (2) ve hâşemî def' edler ve güm cılı vitür mahkemîdîr ve kâhâm (3) aşar ve halğamı ve sevdeyî çıkarır ve bokene nâfidür ve (4) yitürk uğrâna ve senevâ nâfidür ve avazı şub edler (5) ve gölyet senûz edler ve ma'deye küvel vitür konyâ yigide (6) *eyülür gümde kük* kure cümle edler ve bu ma'cün-i mübeyyînden (7) istîfâlî ey eye aşla nî mellek vituraya ve *ma'cün-i şâhiden* (8) bedent pâk edler bi-iznilahî te'âlâ ve istîfâlî birer nâfidür (9) eger on bir dâhem bir uşamî aş kırıma yese 'adet fize (10) şerhe'dir şafîyâ ve halğamı ve suveşy def' edler çıkarır (11) tşâr ve konyâ fikîre ve bays vitürler şâdeları çıkarır (12) ve bir perhîzî yolşur hz muştâşır kâlak istîfâlî eden maşârde (13) kılâr ve bu hâkîrî dâhadan şerâmüş şîmâyeler ma'cün

[6b]

(1) mükteşgûş tekkâlerî beder şol-i çîrî çörek otu şokuz (2) gümük mevvelî fakîl-i ebyetü kâkile tûrbüt evvâ-i harrâ (3) mahkemîde istîfâlî çîrî şimâmeki 'aşel *şıf-i dîşer beşâr* (4) *ma'cündür* çörek otu pırcşa tahım (5) deve dâhem tahım şıstırî yaprak tahım bu erzâlan hoş döğüp (6) etelden geçürüp hâlehu gıbeç hâl ile konyâşırup mu'cün edeler (7) şebâh şışam finkak kadar istîfâlî edeler nâfidür bi-iznilahî te'âlâ (8) *şıf-i havvâd-i evşâr* yolın kutarmayana nâfidür (9) finkak kâhuşu hallür kâhuşu topalak mîzâl yarıma kâhuşu bu (10) zîk olma erzâlan mahkem döğüp ve etelden geçürüp üç şıgı (11) mî ile ma'cün edüp şebâh şışam nâfidür nâfidür nîl ede (12) nâfidür bi-iznilahî te'âlâ faş-ı tızh halğamı

[7a]

(1) lekelerle karılar ile yuzun al yüzle olanları giderüp yüzün (2) rengin şaf ve kâfif eder litzen öldükde yuzunı ağı ile ezüp (3) yüzü sürerler içiyet kâfif ve mücerrebâtür *hazır-ı diğer hay aşkıszer* (4) ak şandâl kural şandâl nâlfîr yapacağı kural gül yapacağı meyân (5) ağı-ı kâfifî bu zıkr olman ezâları bir hoş döğüp ve aleyüp güldü ile (6) karır edüp karı yapalar vakt-i hâcette gül şayı ile ezüp başı (?) sücder nâfîdür bi-
tazîlâhî nâfî'a *şaf-ı giderer meşeyyeyeyet* (8) giderer hâdîkâ kâki astatmekî meyân kâki beştyic gül kurusu (9) nâlfîr yapacağı temâhterâfîstânî'ğ-povr yapacağı bu ezâların cümlesten (10) bir tencere içine koyup vâfir kaynadop şayın bir astarın süzüp (11) üç yüz dirhem mîlûlün şeker koyup bâdêh: mültyarın Şey üzerinde (12) kıvrana götürüp hâdêhu şabêh ve şıpanı birer küçük yügürüp şebet (13) edüp istîfâî eyleyeler şâlîyâ ve bulğarnı ve sevdiyâ nâfîdür

[7b]

(1) diğer giderer mücerrebât yeyt şun kâfîle kâfîlî kura hâfîle (2) kâstûğ-povr çışeği benefîş çışeği pelin kâstûğ telâmîrîrkîrî-şay gül kurusu (3) eftyân beştyic çektrelektz kural üzüm çektrelektz meşşâyâ ağı temâhterâfî(4) hayşepembe kâfi olman şükter şayı şeker her birin başla başla (5) şıslap ve kaynadop cümlesten bir yere götürüp süzüp bu giderer (6) şayın dâhî zâmm edüp nâfî olman kaymay amdan şıpanı şekerî (7) zâmm edüp tekrer ve ak olman kaynatılâhî bîş vaktiyye mîlûlün (8) şa koyup şayında cam' eşşâyâ nâfî mîşîhede olman'azîb şaydır (9) şâflet olmanıya *şaf-ı şebet-ı mîşîhî şabêr hayşepemede* (10) hâhî-ı saltânî mîşîhî hâdem içi katre hâhî-ı saltânî nâşîkâre evvelâ (11) hâbî-ı saltânî gül şayı ile vâfir kaynadop bâdêhu çıkarup bir havânda (12) mîlûlün döğüp ve alekden geçürüp bâdêhu kîreyt de döğüp aleyüp vâştyr (13) ezâları başla başla döğüp hâdêhu cümlesten bir yere

[7c]

(1) koyup ytae döğüp eger kura olman bir şa koyup şay döğüp (2) hâdêhu nâkêdêh küçük hâbêhler edüp şıpan dâne şıpanı ekl (?) eyleyeler eger tazîlâh pek te dâhî ztyâdece ytye şafîtyâ ve bulğarnı (4) ve sevdiyâ giderüp şâk edergâstê-ı meşîhî meyân kâki (5) kâfîle nâfî zâmm ot nâlfîr yapacağı gül yapacağı benefîş yapacağı (6) karabâş sînâmekî e-clî kırl üzün fümâhî bu ezâları bir (7) tencere içinde şıpanın şabêh ile şıslap şayın iki vaktiyye (8) şa koyup şabêh yanıkya şa kâstûğ kaynadop bâdêhu şebetî şıpan üç gün (9) üçer filcîn kâkve gîhî şıpan ve şıpan içe üç gün olman şabêh (10) dâhî olman mîşîhân sînâmekî mîşîhân ekl eyleye şâyel nâfîdür (11) bi-tazîlâhî tahlî *şabê-ı mîşîhî* tencere hastelîğten ve

şğır hâsâletim (12) ve şğır kimesnelere dahı nef'dür elâkeden geçmiş hıyarşaher
stâretkî (13) şarı kelîle kâbuğı hındîsî telâmı demürhındî cıvâd kuyâşşer

[86]

(1) şğırsın bîr mîkâhîr döğüp ve üç fılca kuyâşşı şı kuyup bîr gün (2) bîr gıce
dâmlâkden şğırsı bîr bîzden süzüp kuyâşşabeyt dâhı (3) kuyâşşurup şğıbet ede ve
içîreler gıyet nâf' ve mücerrebdür (4) şğısâ-ı kâsâ'ü'ğ-şevr sîkî yıye nâf'dür şğır
dılı şğıy (5) hâdrem şğıy şğır şğıy hâşır halımsızca kırı hâşâ'ü'ğ-şevr yapışa (6)
hâşşerhıtya yapışa hışşı terencîta hâdrembîr dâmlâkîlerî otdır (7) bu erzâlım bîşğ
yüz dîrhem şı ile kuyâşşalar yarı şı kâşşaca (8) ve bîzden süzeler şğıker kâşşup
kıvama şğışürler her şğıbîşğ yıştırdı (9) dîrhem alına şğırdı ile içşeler alına şğışta yek
tae tafta alıvı (10) kâşşradue şğıvı ile içşeler âşvet nef'dür şğısâ-ı şğısâ (11) ve
şğırsı hâşâ'ü'ğ-şevr şğışşere hındîsî kâbuğı üç vâkıtyya şı ile (12) kuyâşşup bîr
vâkıtyya kâşşaca süzüp ve bîr kelîle şğıker kuyup revkî (13) bel gıbt kıvama şğışşıkîle
kufz edüp bîr kuyâşşına üç kuyâk

[86]

(1) sülüşğt şğışşerhâşşîr sülüşğt bel mîkâm terencemî (2) şğırsın böğrâğî zeyt yağı
sülüşğt bîr şğışın içşinde kâvta ile (3) şğışşere şğışğ edüp şğışer gıbt ale şğışşer
erzâlım şğışğ (4) üzerinde azacak kuyâşşahem şğırsı sülüşğt dâhı kuyup (5) bîr hoş
kuyâşşı şğışğ bezîr ale kî yâşşmaya şğışşurup hâşşıkîm şğışşaca (6) bîr şğışşık ile
kuyâşşısın kî sülüşğt dîrhem şğışşısın (7) bîkîşşu bîr kâbu kuyup yâşşılara ve
kâşşer yâşşısın bî'ı-cum'â'î'î'âşşdur (8) şğışğ şğışşerhâşşîr şğışşıkî bel mîkâm zeyt yağı
(9) şğışşta kâr üzerinde azacak kuyâşşup ve şğışşurup kufz (10) eyşşeler şğışğ
yâşşıgınsı vesayîr şğışşıkîm gıyet nâf'kîr (11) ve mücerrebdür şğışğ-ı şğışğ-ı bîşğ otdır
şğışşerhâşşîr (12) tıttıyş-yı hâşşıkîm kufz-ı hâşşıkîm tercîh olımsı şğışşerhâşşîr (13)
şğışşîr kufz-ı yâşşıkîm mîkâmî hâşşîl dâmlâkîr

[86]

(1) kîşşâ'ü'ğ-şevr şğışşıkîm şğışşıkîm hâşşıkîm dâmlâkîr zeytî'î'şğışşer yâşşıkîm kâşşur (2) şğışşıkîm
şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm (3) şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm
şğışşıkîm (4) bu şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm
şğışşıkîm (5) şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm
şğışşıkîm (6) şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm
şğışşıkîm (7) şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm
şğışşıkîm (8) şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm
şğışşıkîm (9) şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm
şğışşıkîm (10) şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm
şğışşıkîm (11) şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm
şğışşıkîm (12) şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm
şğışşıkîm (13) şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm şğışşıkîm
şğışşıkîm

yağın koymağı ve gıcirtığı gıcirtmeğe (12) ve gündüz olan kâsım gıcirtmeğe ziyâde
nâfil'dür bi-iznî ilâhi teâlâ (13) *mürdeseng eñbârî şaşın may şşîr eñbâr*

[10a]

(1) belitt kabağa günlük kabağa mâzî hayr-ı maşî mürdeseng (2) mükre boyuzı
mahrûk-ı ikimiyâ alın günün bu tükünü yunupdur (3) bu eczaları herşer vaza
eküpbirdetir belitt kabağın ve (4) boyuzı ve mürdeseng şşîr koyup kül eyleys
ve hâkî eczaları (5) kırkıtas hâk eküp toz eyleys hâ'dehu mâş adını (6) şovak şa ile
yaktıl kâr ile yıkayup hâ'dehu bu eczaları (7) eline sürüp mek'adına yapışdıru gâyet
nâfil'dür (8) bi-iznî ilâhi teâlâ *şşîr eñbârîkîr okîr zîşek* (9) tîz-ış bu iki eczaları
bir kâldır şşîr içine koyup (10) hâ'dehu bir şakayı içine şşîr koyup ve şşîr üzetine
koyup (11) ve al şşîrîş cürret mîkîlîr tîfîş koyup el şşîrîş (12) el tîfîşîş üzetine
koyup tekîc ile şşîrîş koyupdur (13) göyle iki cürretten içinde olan şa meşv ola
hâ'dehu el

[10b]

(1) şşîrîş kırıp içinde hâkî kâsım eczayı bir kâldır içine (2) kızıya hâ'dehu koyunur
bu şşîr içine koyup tekîr şşîr koyup (3) tuncun kuruduktan şşîrîş mîkîlîş döğüp
elîyüp toz eyleys (4) frek yitirleri kurududur bek idirdir gâyet şşîrîş (5) çak ve
nâfil'dür ve mücerrebât *şşîr at beyîr okîr* (6) şşîrîş yapışdıru kübertîş meşvîr
eczaları başka döğüp (7) ve toz elîyüp tîfîşîş gîl edeler uyulmaz yaralara edeler el
ile (8) değmeyler hâ'dehu bir şşîr içine koyup eñbârîş ile şşîrîş (9) başlaya ve
dâlbendî şşîrîş eñbârîş içinden edeler el (10) şşîrîşîş gâyet nâfil'dür *şşîr at
beyîr okîr* (11) kızıl toz edeler kızıl behmen ak behmen ak ota hâkîlîr şşîrîşîş
hâkî (12) meşvîr kâsım selvi kuzalağa eñbârîş kabağa meşvîr şşîrîş mâzî (13) gîl-
erremî günlük meşvîrîş tîz-ı meşvîrîş kâldır kâsım

[11a]

(1) verî-ı şşîrîş bu eczaları mahkem döğüp elîyüp hâ'dehu bir kâldır içine (2) hâkî
elîyüp kârîş ve çakîş olan yunurîş ile kurupdurup (3) mîkîlîş nâfil'dür bi-iznî ilâhi
teâlâ *şşîrîş toz beyîrîşîş* (4) kîrî-ı kîrîş şşîrîş şşîrîş kâsım şşîrîş şşîrîş şşîrîş şşîrîş
eñbârîş (5) bu eczaları mahkem döğüp toz edeler uyulmazlık yaralara (6) ve frek
zahmetine yaransa ve şşîrîş olan yaralara (7) başlaya gâyet nâfil'dür *şşîrîş şşîrîş
nâfil ve mücerrebât* (8) şşîrîşîş yapışdıru şşîrîş kârîş şşîrîş şşîrîş şşîrîş şşîrîş şşîrîş
(9) şşîrîşîş gîl şşîrîş eñbârîş şşîrîş şşîrîş bu eczaları bir yara götürüp (10) bir kâldır
döğüp şşîrîş şşîrîş hâ'dehu şşîrîş ile kurupdurup (11) şşîrîş edeler ve şşîrîşîş
şşîrîş şşîrîş şşîrîş şşîrîş (12) şşîrîş günlük bu eczaları iki şşîrîş hâkî ile meşvîrîş (13)
eküp kırk gün istîf'âl edeler bir kâldır yîkîrîş vakî' olur

[11b]

(1) haytım tase fakak dâder eger ol yarukdan yel tûp (2) hayt gırs hayt kaba şızlar ege diye dâder (3) eger yıtacak içerü çakılmasa anı deşerler ve yahüd şoyup (4) şızlar ege kutrac dâder ve eger gürüldüyüp içerü çakılmas (5) yel ağır götürmekden ya açınmakdan veya tük karmas (6) emâî etmekden ve yalın çakılmasından olur pes ol (7) yarukdan yel yel iner yahüd bağırak iner surj ilâci (8) bader ki taset rıkkah ol yarıkı koyup eger gırmaz (9) tase şızık şıya koyup ondan şıkırsa hâdehu (10) gûnlük kabuğu maşakî serv yünütin ve yapışık mürşafî (11) aşırut bakik tutuklu çitç beldir zîr kâstâs (12) evvelâ bakik tutuklu şızık ile şızıkup hâlt edüp (13) hâdehu ezâlan kucakdurup yögürler tî kîta merhem gîft ola

[12a]

(1) hâdehu bîze sürüp yarıkıy üstün yalın ede ve şıya mürşafî (2) hır yağ urup maklam yağlıyalar üç gün ya yedi gün dura anıdan (3) şıkısa üstün yıturup çüzeler tîze yıtın deha urular (4) hır kaç gün böyle edeler hâlt ola bi-izâllâhî tîzâ bir deha yağr aşır (5) dâre-i fâfîl mürşafî şıya kutrac ot marzî efyîta şıyâd (6) zâferânı şıya edüp yögürüp aşırıyan yitir yalın edeler mürşafîdâr (7) bi-izâllâhî tetale maşakî aşır kura üzüm göz şıp (8) üzümün çöplerin ayırtıyup döğüp ve göz şıya deha döğüp (9) dâkından geçürüp hır yitine hâlt edüp on yitir yahüd yıtın (10) yedi gün şakîh aşırın hıre mürşafî yitir zâkîr ede mürşafîdâr (11) hıralup şıyık anık şıl maşakîy katar hâdehu kâstâs gırup (12) koyun boyuzuna şıya üstüne yağup ve dehanı çıkarup (13) tütüne dâre hâdehu kâstâs kâstâsle yayra yayra

[12b]

(1) urup dehan ve yitine cezvece tîz-ib sürü kucakup (2) maşık olur mürşafîdâr maşakîyâşîr-şıyâdâr hâdehu (3) bakınen-i aşır kucakup hırtınin hâlt edildikten şıya şıyır (4) yağıyla kâstâs edüp hâdehu revâk bal ile kucakdurup (5) yitine vâkt bir ceze kâdar ekl şıyeye tazeledir dehan aşır (6) aşırınkî meyân hâlt dâre-i maşakî tîz-ib mürşafî (7) edüp istîfâîl şıyâdâr hâlt aşırın yağık çitç şıya (8) ya nurja akıya hıre-i şakîk hır mürşafî yalın edüp urular (9) üç deha bi-izâllâhî bir ceze kâstâs maşakîyâşîr (10) hır vâktıya şıyân döğüp şıyân şıyır ve üç deha yunırtıy (11) şıya koyup şıfâden olmasın yunırtıyın üç hır mürşafî (12) gırtine hâdehu şıyân şıyır üç andan şıyân şıyân ile (13) mürşafî edildikten bir filcan zeyt yağı üç acayib göre

[13a]

(1) *Şikâle mu'âzime nâ'î'dür* şîkâ zîtt şîkâ bel mâlâm (2) akça gâr-ı lağmân yağı akça mâlâm yağı akça mâzû akça kıyma yâşankî (3) küll yâşâyı şâhîn ile şâhîh şîşâm yâşâyup bârdelmî (4) tûhada bu aczîkân merhem edüp tîfîk bîzî ile (5) yâşâyı deldurup üzretmâ mezdâr merhemî usûlê tîfîkî (6) yâşâdan ziyâde kemâyakır kî-ignî lâhî e'âllî eyîl olur *beğîzme şîr* (7) ruğmâ zeyt meydâkî bîr şîşâyê koyup ve tencereye şû koyup (8) ve şîşâyê şîkî tarafından ağaç ile bekdîküp şîşâyı (9) tencere içtme kıyma gâyle kî şîşê tencere dîktmâ deldürmâyê (10) tarîfem kıymâkîkîden şîşâyı tîkdüp şâhîh şîşâm bîrêr fîlcân (11) içe gâvel nâ'î'dür müjereb'dür *âkîzîk şîr* (12) persiyâvçer maruzıyune tohîmî ayva gâçîrêğî tûnab dâze encîr dâze (13) doğulmîş şâ'î neb'î çekmî şîh-ı şâ'î fîlcân kıymâküp

[13b]

(1) nâfî kâldıkdû kâhve gîbî fîlcân ile istîfâl eyleyeler nâfî'dür (2) *âğır âğırme* sîrîh yaprak uç dîrhem kabuğ çîrmeğ şâ'î (3) ne dîrhem unâkî dîrhem muhkem kıymâküp kûdehî fîlcân kâhîlce (4) usûf dîrhem kâder bîdâm yağı koyup ağzâ mâzâmza eyleyeler (5) şîşâyê enkî zeyt yağı bîr şîşâyê koyup üzretmâ (6) şîşâkîden dîrhem şîşâyê fîlcân gûme mî iki gûn (7) dâze bârdelmî kemîlâm varup şîşâyê yînde sîrîh ile-izallîh (8) def ula *şîşâyê-vefêş* içmî nâ'î' ve *mu'cerreb'âtî* kıymâküp (9) tîvûk gîhî kîşîrüp mî bîş yîğîrme gûme değî her şîşâyê mî (10) yîyüp ve maruzîdân penhîz ede müjereb'âtîdendir kemîl tecrübem'dür (11) şîşâlet olurmâyê *mev'â şîşêr sîrîh'dû* böceğî kıymâküp şîşâm (12) içîreler bî dâze nâ'î'dür *şîşêr beğîzme* encürüğ (13) kemîz yâşâyı şîşâkîden tobaç şîşâm kıyma gîhî edüp bal ile

[14a]

(1) marâmî edüp şîşâm şâhîh istîfâl eyleyeler nâ'î'dür (2) *mev'â şîşêr şîşêr beğîzme* ve *mu'cerreb'âtî nâ'î'dür* şîşâm ağzâyı kabuğ (3) şîşâyê ve toğmâyup marâmî kıymâkîkîden şîşâyı sîzîp (4) ve yazıkdüp ağı kemîlâm bîrêr fîlcân üç dîrt gûn içîler (5) kî-izallîhî de' ula *beğîzme* ve *servîk* ve *şîrîh'ât* ve *mev'ât* (6) üçîşer dîrme encîr içîretme üçîşer habbe şîkîz kıyma şâhîh şîşâm (7) kîşîşêr eyyîlâm yîmâçê mul'ûd eyleye nâfî'dür *mev'â şîşêr mev'ât-ı şîk* (8) bîr bîdâm yemî fîlcân olkîkîde üç gûn geçîremîde bekrîyem bîrêr fîlcân (9) şâ'î şîşêl içîreler üç gûne varîkîde şîşâkîde kîşîlâ def olur (10) mî üç gûn geçîrîkîden şîşâyı almîz *şîşâyê-ı ruğmâ-ı zeyt* (11) kâhve ile içîler bederde olmî susuzluğî def edîr ve yâşâkîde (12) dâze nâ'î'dür *şî-izallîhî mev'ât şîşê* gîzde olmî penhîz içmî (13) şîşâyê ve yâşâyı şîşâyê kîşîrüp şîşâm şîşâm şîşâm

[14b]

(1) *ingayüp kalâm-ı rengîr döğüp ve yunantayı bir beyâz bîz içine* (2) *koyup cengîr üzertine çayup ve bağlayup bir çanak içinde* (3) *ovup hâ'dehü çakup şayın sınp ol şu mîkâlîn şarî* (4) *arîze kutup ve bunların iki ayrı gül şayî kutup ve kış* (5) *kâkîr şayî kutup ve bir hâkîr şâyî içinde koyup bir iki gün* (6) *kunçurular bir hoş çalkayup ve bir tıvok yileki ile güzâ* (7) *çekeler mücürredür ki- zillâh cefâ* *ver'ef diğer ak düşen güzâ* (8) *iki kama ağınınu fırında bir nesne üzertinde kavurup döğüp* (9) *ve herîberti beyâz nebîr şekerî döğüp şayın ince alayüp herîbertine* (10) *kâkî edüp her çekîr bir kama ile güzâ üförelar mücürredür* (11) *ver'ef diğerödeların güzâlerî görünmez olan şekerler ki adam* (12) *adama bulup ve içine bir mîkâlîr nebîr-î kâkîr koyup* (13) *tıvok yileki ile güzâ çekeler ve arîze üzertine yunantılar*

[15a]

(1) *mücürredür ver'ef diğer dâma yağ gelen güzâ benâfîre çığı* (2) *yakup tutarınuy işin a up süme gibi çekeler müfîdîr* (3) *ver'ef diğer kârîze ümîr çekeler güzâler şayın şayî* (4) *der' ediler ver'ef diğer güzâ şayınca şayî şî ile* (5) *mücürredür yağınca yettirme üzertine koyup urular tîze tîze* (6) *bu hoş def'ade şayî def' alur ve hoş parmaklıca kân* (7) *adalar hâ'de m bir güzârcin yavrusu bağlayup marak* (8) *kama güzâ akutidur birîze şayından şayî nebîr şayî* (9) *edüp bir iki def'u dâlbendîr geçürüp mîkâlîr ile* (10) *süme şîr çekeler yakîd ediler arınâ tabîrî kâkîr* (11) *ışınayüp ve et kama ve mücürredür pekîr: ediler herîbert* (12) *bir iki gün içinde kâkîr bulur ki-izîllâhî te'âlâ kendi* (13) *terrübenürdür şîflet olmasınca kâkîr şayîrîze*

[15b]

(1) *ve kâkîr yelîne kâkîr: kârîze fîcîn içinde gül şayî ile* (2) *ışıkup ve bu'de m bir mîkâlîr hâbertîye yapığı döğüp şayın als* (3) *fîcîn içine kârîze acı bîrîze yağ cümlemtîr kîz üzertinde* (4) *kârîze tî kîz çakîr şîrîp kârîze yağ kâkî hâ'dehü kârîze* (5) *şayîrîze ki-izîllâhî şîrî kâkî kârîze def' ayîrîze kârîze* (6) *arîze ve gül şayî ve yağ kârîze koyup ve çakîr bunlar ile* (7) *kârîze yağınca herîbertî olan kârîze şayîrîze urular* (8) *eğer bunıñ def' olmazsa şayî yaprağını şu ve kârîze otı ile* (9) *kârîze şayîrîze dîzîze şayî nebîr nebîr şayî ve* (10) *şayîrîze tîze kârîze şayî ve yağınca çayî ve kârîze şayî* (11) *ile yedîreler ve nebîrî ma'kes- nevîz ile kârîze şayîrîze* (12) *şayîrîze yârîze kuvvet vîrîr ver'ef diğer ümîrîr çakîrîze* (13) *ile döğüp azacak şayî koyup ve şayî koyup üzertine*

[16a]

(1) nek koyup şabih süzüp tüzeler besevâr şüne (2) bir milâdir demür baka alıp muhkem döğüp şarha bal ile (3) karışdırup eki şeler şezelâk şüne şarı nek sâik (4) çığ bal ile karışdırup şabih aş kurmasa yemeler hi-iznilik (5) def olur mevâ-dîğir şerâhik olan âdem kerâhî nâdîğir (6) ayazlıdüp aş kurma işe nâfîdür kuzk şaşk meşâkîm (7) şerehîze güllere le'asel bal emlestin şahk edüp üç bölüğünden (8) bir bölüğe tütü vteker tütü vtriküle şizma şrike (9) yahîdî olan şeler şerâk şimez tûbâşâdîr (10) nek üç güve tüzeler nâfîdür şabih şüne (11) şük kız kabağı ve şarışak ve şrike hîrîstine kâtip (12) behayimîğ üzerini kızıyup şireler nâfîdür mevâ-dîğir (13) mevâ-dîğirtere tohum döğüp aş şabih aş kurma

[16b]

(1) üçer dâre rufâhîta yunurta eküp içe üç günde olmasa (2) yahî gün âde hi-iznilik def olur mevâ-dîğir tere (3) tohum döğüp karışmada şu kurmadan aşrıyan yere çığ (4) bal bulmasa bal küpüğü süzüp üzerten nek çok (5) otura yaldızgama bakmaya birde def olmaz ise şik üç (6) defa eyleye hi-iznilik def olur mevâ-dîğir bittide (7) yahîdî şayı yektide şarışa olan karâhî yunupak (8) döğüp bir kaşık çığ bal ile ve dört yunurta şarışa (9) muhkem çalkalayup ve karışmada şu kurmadan şüne mevâ-dîğir (10) kınakta dîge ve bezen bir yapacak edüp içine kuya (11) ve bir yaşu taba içine koyup kur üzerten kuya kuzukça (12) ol bezi yunur dîğire katı kuzukça üzerten şabih (13) yahîdî şari şrike şarışa yoğulmadıkda aşrıyan

[17a]

(1) meşâhîle koyup yağha hi-iznilik def ola şür aşırışüne (2) ritzyâmeyî döğüp şarışa bir şüğe koyup bir milâdir şup (3) şurîmetîş fâsel kıyup aşım hikrîle güneşe aş kuya (4) kırk gün dura bâdem olup le'fîmîl eyleye güzle olm (5) orıvaze gayet nâfîdür dîğirîk dîğire bir yunurta şarışa (6) bir milâdir şuz ve nevz-1 hervâ karışdırup debestine yakı (7) eyleyuler fî'şâl def ola şarışa şar dîğirîmîle fâle aşdıkları (8) zağı kurması içten şireler hi-iznilik def olur şabih (9) şerâhik bir milâdir şarışa gül şarı ile süzüp şireler (10) def eder ve kaburğu dâh şâyîndür şîlet olmasına (11) nîzde şüne zabih-1 cabel yağı mevîzîc meş-1 şîk (12) yunurîk şab karışa döğüp ve şab edüp (13) dîğirî dîğir şireler bir milâdir aşırda dâh

[17b]

(1) yunurta şerîmetîş dîkeli lakin âlîme dîğirîme dîğirîmîmeye (2) hi-iznilik def olur mevâ-dîğir başla olan nîzde (3) içim meş-1 şîk şerîcîlî kurâfîl başla başla (4) döğüp ve eleyüp hîrîstine kâtip karışmada şu kurmadan (5) üç bulg edüp

hittat debestne süre yaylınsadın (6) hittatı anınca üçünde debestne süre hi-iznilîsh (7) def' ulur nev'-f diğer kuz çığeği kındap döğüp (8) berfihri zeyt ile hüpürüp başı süre hi-iznilahi te'ala (9) nâzleden emîn ola nev'-f diğer çarınışık yaprağın döğüp (10) şuyın alıp yattırma ile hamama çarınışık çarınışık hüpül (11) alıncı şâfîz hâli cümle getirüp döke nev'-f diğer (12) başda ve yüzde olan nâzleya değıntre kâbûlîh olan (13) sümâkîh böceği kabuğu ile döğüp hâli edüp burkhu

[13a]

(1) tavşan beyazına kırıkdarup başına yaka eyleye tî (2) şâbîhdan alğama yâ alğamdan şâbîha değıt tîra bardetî. (3) çakırap başın yaya ve hîr kalfaya değıt başın kırık (4) dura nafîdûr nev'-f diğer nâzle dîşe ve yakîlî çarınışık (5) i'ise 'udî'l-kâh ve mevîzâc ve mas'ûkiyî dîmîsî yunıyaya eyle (6) çîçmekler nâfîdûr yâ dîdîl üdî'l-kâhî yunışık döğüp (7) aç karmın dîçerine burınışıkla süreler ağzın yunıyup (8) dura çeker getirür ağz. dîduğda döke birkaç def'a (9) şâyile nîlye nâfîdûr bay ağzınışık zıncîdî (10) yunıyup ağz hîk edüp hîr kâşada yunıy alıncı yunıyışık (11) def' eder nev'-f diğer nâfîdûr kındap hıyîm (12) çakırîk hîr nâzîdîr şîke ile hîk edüp hamama (13) çaka hi-iznilîsh şîfî bula yunıyup çakırîk

[13b]

(1) hîr fîrîzîyî fî'l-hâl yazup üzerine urulur mîcîreberîk (2) nâzîle şîre hîkîl dîçerî dâhî nıyır tîe yunıyîk (3) kân gûl hayîz şîndîl karmın şîndîl (4) nîr çığeği nîzî çîb mîhî-î eflîk (5) bu zîkî nıncın eczîlîrî şîrb şîke ile hıyındap nâzîmîn (6) eyleyeler şîzîncî yaka şîre dîkî karmın şîreler şîm (7) yunıyup çakırîk ve def' olan hi-iznilîhi te'ala nev'-f diğer (8) nev' boğuzu ilân girüp dermân bulıncıyâ başı döğeği (9) yaprağın ve kîkîyîle döğüp şuyın şîreler şîm yunıyup (10) çakırîk hi-iznilîhi tî'âlî şîdîğî dîdîncî çavdîr (11) henîz çîçek şîm alıp mîçîyup şîdîğî dîdîncî (12) ve hîkîz olan üç dîrt dîmîstî ezüp şîreler (13) şâyîle nâfîdûr nev'-f diğer nev' kâşîhî yakup

[13c]

(1) kîttîden yedîncîler kîrîğîncî olan şîm yunıy zîyîdece (2) yînce şîdîğî dîdîncîz olur az yîncîk gîrîkîk nev'-f diğer (3) gîyîk tîyîncî yakup yîdîncîler bevî edüp hîkîz ola (4) hi-iznilîhi tî'âlî nev'-f diğer kîrak yaprağın hîr şîre kîdîr (5) ezüp şîreler hi-iznilîsh bevî şîdî hîkîz bula hîr kîzîncîyî (6) hîkîreğîncî şîm şîdîp şîre gîrîkîk kî hîr hîkîn tîğîncîyî (7) ortîncî çîçer edüp şîre kîyup tîncîncî kîza şîndî (8) çakırîk ve hîr yunıyîncî beyîzîncî döğüp şîre hîr nâzîdîr (9) hîz ile çîçere kîyî ve hîr hîzî hîkîn edüp çîçerîncî (10) şîfîra dolıyî ve nâfîdûrî rîkî edüp üzerîncî (11) ol yunıyîncî cümîstîncî tîçî hi-iznilîhi te'ala def' olan ve

(12) güne değin bi-iznilâh on seneden hayz gümeyen (13) hâttin buğaklıp sızda sa kabmazsa birin dala

[21a]

(1) kayasda gâfilat oluunmaya *nev'-f diğer* vaktiz hayzdan (2) kalın hâttin anapak civârê kantaryın (3) döğüp eleyüp ağır öçyle kancakurup kurmâ (4) çektirdegi kadar gâfilat edüp âdet günlerinde getireler (5) amma hamile tavratlara virmeyeler oğlan düğürür hâttin (6) oğlan kancasda ölmüş ola fi'l-hâl indaha düğürür (7) *nev'-f diğer* hayz gümeyen hâttin cebelheng (8) kancas üzün sıpa on kurmâ çektirdegi kadar (9) gâfilat edüp mızama eylemek kuyup vaktinde (10) götürüneler ve noğıld kadar kâhlar edüp günde birin yıya (11) birin ve ikide ve üçde çeküp hayz kancas indaha (12) *nev'-f diğer* bu dala hayz kancas içündür bir dindü (13) gâfilat kızıl hatya sezib yapmağ karefi tohan

[21b]

(1) mûdî-ı azrak gül tohan birtine topalak (2) güyağı otı gâfilat edüp getürle amma gül (3) tohan oldugundan şif etmek revî gümeyük *nev'-f diğer* (4) hayz ve bevîl yürütmeğe için ayrık kim aya zahîr dâder (5) döğüp kaysadap şayan içüveler tîrêr eder (6) *nev'-f diğer* yâkîk hayz gümeyüp bağlamın (7) hâttin fişh olup apkanşar mureşîl hâttin-ı (8) kûhî kim aya nâca dâder ebâül zâfî (9) çektirdegi çıkmağ kancas üzün cümlestat (10) ağır öçyle yağurup gâfilat edüp âdeti zamanında getüre (11) *nev'-f diğer* amma ağacında olan kancasından (12) tohan dâderi sezib ile edüp ağ kancas içüveler (13) hayz yürütür *nev'-f diğer* kancasından oğlan

[21c]

(1) iç düğürme kükürük buğır edeler düğürer *nev'-f diğer* (2) dâlmâ oğlan düğürer hâttin değirmenç (3) sitedeki taşın bir pîre bağında götürme oğlan (4) düğürer ola *nev'-f diğer* bir hâttin vağ-ı kancas edeler (5) her pelesde bir dâder deşiz köpüğünden içüveler asîn (6) tohan *nev'-f diğer diğer* kancas hâttinç gel (7) ayajınç bağ parmağına bir mîkêr mîkêrîs bağlayalar (8) değürer *nev'-f diğer* bir hâttinç kancas dâderi (9) tek kancasdan bir mîkêr götürme bağ ola (10) bi-iznilâhi tâtâle *nev'-f diğer* hayz kancas veyâ mîkêr (11) kancas veyâ şayan kancas üzünde tîrîkê görüp hîç (12) dâderin bulmasa bu dâder eyleyeler mîkêre kancasda oluunşar (13) hâttin bir hâttin yekî seneden mîkêrîvîz olmağ ki mîkêrî

[22a]

(1) redden kan gidermiş bu hâle *edüm hâttin* oldu (2) bi-iznilâh şer'at budan ki bu çünleğe bir tohan yay (3) karefi ve bir al kadar mîkêr-ınevîz kuyup ça ile kaysada (4) dâder edüp şayan ayaza kuyup yıldızla götürer (5) dâder üç şâhîk ağ kancas bir

filân içürler mücerrebât (6) *nev'-î diğer hâtinâş tatilât kânı tarassus hâtinâde* (7) avucuna ve beline ve şubarı altına hal sürüp üstüne (8) süyümmedük kireç okeler bir suat şura andan yıkandı (9) hâtinâdan çıka mücerrebât *nev'-î diğer kân iftâlâ* (10) güven hâtin beline hal sürüp üstüne çirîş (11) eküp bağlayalar tî ki hâdinâden mücerrebât eylemeye *nev'-î diğer* (12) bu dâş mücerrebât içürler kân giden hâtin meşâkiyi (13) döğüp şa ile içe hâtinâ hâtinâde olmağ şün

[23a]

(1) İdrîl-hatâî ve kâk ve müver yaprağı hâtin hâtinâ her hâtinâden (2) yarıncı dîhem ve bir denik otak bunları dîşe ve taca bir (3) ile bağlaya ve bir çönelge bir mîlâde şarîb kuya kaynar sîm (4) bu otacı üstüne dâke tî kuvvetleri şarîba çıkıca kaynada (5) andan sürüp şîşeye kuya şakıya mahallinde yük ile (6) götürme kâk gibi olup ilic kuvvetinden kalıma kayvet (7) cüzbe hâşîl olup sâddet açla meâl şerîb mîlâde (8) vana derhâl hâtinâ ile *nev'-î diğer mîzâ* (9) dâşin her hâtinâden hâtin hâtinâ bunları şarîb ile (10) kaynada tî ki kuvvetleri şarîba çıka evvelki gîti götürme (11) hâtinâden fîk olmaya ve hâtinâ ile *nev'-î diğer fîfîl* (12) arzarûl üd-i mîndi amber denik hâtin hâtinâ (13) denik kâkile denik cümle şâkî edüp emî şarîba

[23b]

(1) kaynayıp sîze evvelki gîti eyleye hergiz bîkrîm fîk (2) olmaya ve hâtinâ ile eger tömründe toğarmasıç olmas (3) dâş hâtinâ ile *nev'-î diğer kâhî-i şîfâde hâtinâ* (4) şarîb-î tarâbî denik çorak bu denik şarîba kabuğı (5) cümlede şâkî edüp ve kuvveti çıkıca şarîb ile kaynada ve (6) götürme hâtinâ er gelmeğ gîti ile *nev'-î diğer hâkî olmağ* (7) isteyen hâtinâ fîfîl ve şuber ve İdrîl-hatâî her hâtinâden denik (8) mahallâde şâkî edüp şîfî şarîba kaynada derûldakden şarîba (9) yüküyle götürme iki sîtinâden şerîb şîkî ola ve heri iyisin (10) ola *nev'-î diğer her ay kâkî bîkrîyet olmağ hâtinâ şarîb* (11) ve mîzâ ve şâr kabuğı ve şâr cümle berâber şâkî edüp *cev'-î ola* (12) hâ-i emâde bir şarîba müçâddem orta barmâğın işladıp (13) içürüyî bulayıp dâş hâtinâ şîkî eyleye her hâtinâde şarîba

[24a]

(1) förcini şovuk şa ile yıkaya seğra şarîb ola hergiz göre (2) *nev'-î diğer vağ'-î kâhî mahallâde hâtinâş tarassus* (3) tîbâî vîrâde fî'l-hâl doğara zabret çıkımeye meşâkîstâde (4) şay olan hâtinâ tîze tarata şakıp içürmeler şarî (5) şarîbayıp çıkırup hâtinâ şerîb hâtinâde tî-iznillâhî tîcâş yüzde (6) ola gîti dâş içün dîrçînt hal ile hâtinârup (7) yüze şarîbeler gîlerür ve dâşiz köpüğü dâş gîlerür şarîb (8) olmaya *şarîb şarîb-î kâhî şa ile kaynayıp yârâğı* (9) oynayan kîşî içre hâtinâ ola

hürz şeker ile kaynadıp (10) yeme göbekle ve kasıkla ne kadar tenc vurun gidere
ma'dey kavî eder ve haligana ziyad eder (11) ve yuluz kaynadıp şayın içeler
mü'cedle ve bağınaklarca olan yolları dağılar (12) olan yolları dağılar şa geldüğü gidere (13)
ve hâl şevketiğin giderür hâl ile kaynadıp yeme ma'desin

[249]

(1) göbekle ve kasıkla ne kadar ne kadar rih var tes gidere ve yuluz (2) şayın
içeler mü'cedle ve bağınaklarca olan yolları dağılar (3) ağrılan sığın eder ve iç
ağrısına faide ederagz (4) döğüp eleyüp bir bez içten koyup sudan süzüp bir şayın
(5) kaba koyup dala bir avuç şıra ile kaynadıp şayın içe (6) hayz kama yürüdü
iktra yol eder ve bürak ve kavak (7) ağrılama fâide eder eder ve rızayına trüma
kama ile herşer (8) ölüp şeker ile kaynadıp bahar fışında bir dâhem içeler (9)
gözetir tiz eder ve herşer şeker ile ma'eün ölüp (10) yeme ol zama içtinde hastelik
görmeye ki-iznillahi fâilâ (11) dâimâ hay ağrısının yunup herşerle (12)
karamelliht'r-rubusht'r-culim uşerutu taleyke yu cyyühe'l-hüddâ (13) ve'l-ekem
ve'l-ariiz ve ki-izzenillah ve be-azamedî tâzemetillah ve ki-cakâti

[250]

(1) cahlî'l-lah ve ki-kaketi kudretillah ve ki-culîht mützellillah (2) ve hâlâ ilâha
ilâllah ve bahri hâlî'l-kalerni min indillahi ve (3) ki-ihavle veki kuvvete illâ
hâlîht'l-faliyyî'l-fuzin (4) bevkâş şer her şahlî murezzunü sânetinde sved (5)
rekâda elem tere keyl ikinci rekâda sime-i fâilâ (6) okunma mü'cedlemler aykese
hâlîş olup herşerle görmeye (7) dâimâ şerice karamelliht'r-rubusht'r-rubim (8) mî
kaytüm min linetin evterekturuma kafinetor hâlâ uşlîht fâilâ tazzillah (9) ve'l-
tercil fâilâ ya şafî ya şafî ya şafî bismillah (10) fâilâhter hür-i yâim şahlî ve
mâ-i fâilâ mîne'l-šerim (11) ve lûlâm ve dem ve ezlehan ve fâim rakik ve mî-i
ki mîne'l-šerim (12) şerice ez buht vez lehan vez şahlîvân ki-iznillahi te'ula be-
hakk-i tevrit (13) ve mîne ve ki-hakk-i teril ve hâl ve ki-hakk-i zabir ve dâim ve
ki-hakk-i fâilâ

[251]

(1) mîne'med-i muştâfâ şalavutullah 'aleyhin cema'in vellehâle veki kuvvete
ilâllah'l-faliyyî'l-fuzin (2) mekûn dâimî at ve yâim idem (3) şericeyâğınca
gerekür ki beyz kışıda yaza hâlehu cedid ak (4) hâzi tal mîm ile muştâfâ
ede yeşil yâim gök bez içten koyup (5) şerice boyuna şa idemü kârada tes
kârada şa göğünde (6) tes boyuna şerice tes boyuna hâlye be-mâyetü'l-šer
hâlîş olur (7) hâlîş bülence bu hâli'i şahlîdar untrıya hak te'âlânın 'î şerice
(8) nice at ve nice šerice şerice murezzunü şahlîhtne şahlî okunur (9) şerice

be-sarî âi bu müşâyîr bir münîr şarındaş anıñ boyına bağ'adıldan (10) şarın olmağa k' şayıñ ilâc öderler zîrâ sıñ besik öderler ve şarın (11) bu müşâyîr içün ağaçlar telâzîr yağıp bağlayalar ne kâder sıñ (12) kuyunda durur ise şarın eylemez küllî fâziledür ve bir müşâyîr nice ara (13) kâfidür jâflet olmağa k' urillâhî te'âlâ *ovâ'ileh ma'â ece-4 jive*

[264]

(1) gülüm jiveyi öldürüp ve gül şayı ile karışdırıp sıñ (2) sarıcañ kızıñ tasafında ise el tarafıñ burmanın delüğinden (3) içeri kuyalar içüveler jâyet mücerrebdür bundan şarın şayıñ ilâc eylemeyele (4) inşillâh te'âlâ def' olar *şu ovâ'ileh jappahalar* (5) at kâzı kâz gülerse tize şarın tezağı yarın vaktiye çürük otı yarın (6) vaktiye günlük çürük otı ile günlük başla başla döğüp (7) bâdehu tezek ile karışdırıp ocak kâzına güneler tarotın kâzınıkâz (8) el tayınacak kadar şarın kâzın üzertne sıñ ve yağ derstiyâ şarın (9) tarotın yunışar ise çüylime geçireler ağıp def' olar gumuşamaz (10) ise bir iki def'a bir iki def'a aralar yurmuşayınca mücerrebdür yağ (11) kâzın aşır sıñ yatarıp yağ olan yerin tüyüt trâş (12) ölüp bâdehu bir çakıç ile el kâzın döğeler ki derstiy (13) içtade yağ şu gîbt nâzâdehu bir mîlâzîr şâbîta ve bir mîlâzîr

[265]

(1) şarın kâzını ve bir mîlâzîr mîlâ-ı efilâç ve iki yunışarın (2) şarın karışdırıp merhamet gîbt ölüp bir bîz üzertne (3) süreler bâdehu el çakıç ile döğdüleri yerî dârt (4) beş yerdin şarın ile çürüp hastânet ölüp (5) el merhamet yağa ölüp üzertne bağlayalar sıñ altınla (6) işlevüp ve orlup ce' ole ve yerî ayla belünmez (7) kâzını tecrübemîzîr jâflet olmağa *şu şarın aşır kâzını* (8) tize kâzın kuyundup şarın iken yere aralar def' öder (9) tize kâzın kuyundup kuyundup aralar şarın aşır (10) mürelerin bir kâzını demür ile ettiñ tarotın (11) değin yakalar def' öder *şarın aşır* obu şarın (12) efendinîñ fetvâsında meclûldur zuferân şarın aşır (13) aşır kâzını biritirne karışdırıp burm delüğide

[274]

(1) aşır kâzını öderler mücerrebdür k' şarın ilâc te'âlâ (2) şarın aşır kâzını kâzını kâzını yağıp (3) kâzını günün tokunmağıla şarın aşır ve nefî çolçaya (4) yağıp kâzını ve yağıp kâzını olup değinle renkî tağır (5) aşır gîbt şarın süreler tar ve tize öder *şarın aşır* (6) kâzını yil kâzını müredeb öderler çürüp kâzını ölüp (7) süreler şarın evvelki gîbt öder aşır ve bir kâzını (8) bîvî yunışar nâzâdehu bir cedîl çarınla şarın kuyup (9) sıñ üzertne kuyundalar ve bu şarın kâzını tarotın (10) tutup yüzüne fırça süreler bîvî kâzını evvelki (11) gîbt nâzâdehu *şarın aşır*

yazan nâşidatı ça içtne (12) kuzular bir an içtnde buz gâbi edelâzâfâ det' içtne (13)
kâru tûrâğı kâfâî ve sâkâç boyuz ve yunânî kâbuğâ ve sâkî

[276]

(1) pıpaş ve âdem teâlî kuzun cümle bir yâre cevâ' edüp (2) dâvârlân tûat edeler
tâ'ra bitî deş' olur *harâş-î haşşâ* (3) *tezâkibâî beğr-î kutîb beyâz fulful*(4) kâru fulful
ufyûn zâfûrân sînâî-î hîndî (5) *âzâle on ferîdyân iki ağın' âsâî ile bezm* (6) âteğ
üzünde kâymâcûp mûfûm edeler *çâk meşâyâ* (7) lâ'ideî vâdîr zî-izrillâî nî te'â î
şepelâyâz âşîzâ (8) üç ayânınâz mûkrânî âlîndâ beşz tansârâdan kân âlâîr (9)
hâ'dehâ âlîndâ yâctâmâğı dîfâî yâruş ve bîr yâşâ ağâcî (10) dâîî ile sîng
mâbeyânîz âşâğıyâ dâğı çâkûp (11) hâ'dehâ çâkûrûp yârtâz yunâğk tûz dâkûrâlar
ve (12) barmâ dâkûrâlar tûz yâkûrâlar fî'l-kul det' olur (13) *âî hâvâret âlâm dâfîzâ*
yâğı sâkâç kâru gûntûk

[276]

(1) sâkâç nâşîdâ kâbuğâ urup bîrdehu yâkûyûp sîrâler (2) bîr gûn dârdâkâdan şâyâ
yâre yâkûyâlar bî-izrillâî det' (3) olur *âî gûntâde kâfâ' olâz yunâğk tûz ile zâccâhîl*
kâruş (4) ce'î eyleyâlar kûrânâğı tâsî eyle eyleyâî ârânâ az kâyâlar (5) *haşşâ-î*
me-î âstâî fîdîs yâğıkâkâ âlâp üzerâzâ (6) *hâkî-i şerîf kul eûğâ zî-rahîl-î-fâkâk kul*
tûzâ bî-rahîl-î-nâî (7) *fîfîşâ-yî şerîf âkûyûp ve evâ şâçâlar âşâ şârâ* (8) âlâz
yârâ-yâ âlâmâ dâimâ şâğâr kûl'îldâ teğâmîyâden (9) *hâkîç olâ şeyn-î kâhçâyâ fîdîs*
gûğârcîn pâlâzân yâruş (10) âmlâr şâyâ mû'âlece eyleyâler gâyet nâfîdîr *âvâ' âvâ-*
meşâyâvî (11) *gûntâ yârtâz gûntâ yûkân sîd kâruvîlî dâğın* (12) zâccâhîl mûkrânî
mâşâkî mûkrân-î hîndî (13) *hâdî-Hâsâ kâstâî-î-ufîr kâvîncîn sîd ile*

[276]

(1) gûntâ yûkân kâruşâkûp kâbuğâ şâyâ bîrdehu âşâden gâçûp (2) ve ezârlâr
kâğıtâ kâğıtâ dîngûş âhî yüz dîrâm bâk kâvânâ (3) gârtûş bîr mûkrânî ça vîrâkûle
ezârlâr kâruşâkûp (4) mûkrânî edüp kâğıtâ dîrâm yûrtâzâ sîd eyleyâ kân çâk
eyleyâ (5) *fî'îde edelâzâzâğî' içtne mûkrânî kârtûnâ sâcî yâğ* (6) bu fîkâret bîr çîrâlek
içtne kûyûp kâvânâ ve kâvânâ ilâm (7) içtne mûkrânî dîrâm mûkrânî kûyûp hâll
âldâkâdan şâyâ (8) kârtûş bîr gûn dârdâ estâî hârtâzâ vâruş kîrâyî (9) pekçe
sîrûy bîrdehu bu yâğı sîrûmâ bîr mûkrânî dârdâkâkâ (10) şâyâ yâkûyûp çâk
kârtûllâh îkî defâ sîrûmâzâge hâcâî (11) kârtûz mû'âlece zîk-nâfîz içtne sîrûmâğ
târe yâğı (12) *şârâ-î frengî şârâ kârtûş ve sâkî edüp* (13) yâğı kâruşâkûrûp içtne
mûkrânî hîndî îkî eyleyâ

[29a]

(1) ederse eürle fillerden şarılur *frak gıyâşu her nevîne* (2) nâîlî meşm nî
sermî gür şap nîyîta (3) nâîdîr kâlem-i cengîr gıyâş tacu serpa nî bu (4) arzânu
tanâm şâhîk edüp *hamîr edeler mîlâhîr leyvîta* (5) şuyî ile kâşpîkîrîp nâîdî
mîlâhîr *hâhîr edüp* (6) evvel gûn bîttîn îktîcî gûn îkî üşmîcî gûn üç dîmîcîta (7) ekl
eylîye bî'edîhu her gûn şâbâh şâbâh nîyar dîme îstîmâ (8) eyleyîler gîfî hîkâ
îngâlîhu te'âlâ eger leyvîtur şuyî bulmîmîzşu (9) şîkî ile *hamîr edeler tîmîl*
eylîmîye *gür aşîzîmî* (10) hîr dîrhem mîmîzî dîgûp ve içîmî nâîdîr mîlâhîrî
zîmîcîhî (11) dîgûp kâşpîkîrîp gîzîmî kâşpîkîrîmî tîkrîk ile (12) yâşpîkîrîp yîta
îngâlîhu te'âlî şîrîbîhu degîn cîf olîr (13) mîcîrrebîdîr *sevîî edîr legîg*
yîmîmîzîmîyî *kâşpîkî dîgûp*

[29b]

(1) eleîkîkîmî şuyî aşîmîcî nâîhî şekîrî dâhî dîgûp (2) nîyîp hîr yîre hîttî edüp
bî'edîhu mîlâhîr ile gîzîmî çîkîmî (3) gîzîde perde dâhî olîmî hî-îzzîlîlîb def olîr
mîcîrrebîdîr (4) *cîmîle şuyîler şuyî mîcîrrebîdîr* se'âdetî vâzîr mîkerîmî
mîhîmîmîdî şîşî (5) hîzîmîcîmînden şîmîmîşîr mîhîmî rîşîmî-î an rîşîmî-î zîyî (6)
ucî yağ şîrî-î vîsel rîşîmî-î hîttîdîyî (7) rîşîmî-î nâîf rîşîmî-î gîl rîşîmî-î gîdîkîkî (8)
rîşîmî-î bîlgîr fîrîfîyîta zîmîcîhî bu cîmîle yağîmî (9) hîr yîre camî edüp şîpîde
erîdîler şuyî fîrîfîyîta ile (10) zîmîcîhî mîhîmî şîhîk edüp şîmîmî gîfî nîlî bî'edîhu
yağîr (11) şuyîmîzîmîcîmî evvel hîttî edüp hîr çîmî kîvîmî tîzîkî hîttî (12) eyleyîler
mîcîrrebîdîr *şuyî şuyî mîcîrrebîdîr* çîgî kîyîmî bîyîmîdî (13) hîr mîlâhîr fîrîkî hîttî
hîgî dîr-î fîlîlî hîttî

[30a]

(1) hîttîde dîgûp mîhîmî edüp hîttîde şuyî olîmî yîre (2) şuyîler tanâm
dîmîlîmîcîmî otîrîp bî'edîhu yîkîmîp çîkî ve (3) hîttîdîyî şuyîkî dîttî hî-îzzîlîlîb hîr
nâîmîdî hîttîmîye (4) *mîşîrîvîyîttî ve mîşîyîttî hîttîyîttî edîr tîttîcî nevî-î bevîttî* (5)
dîrîmî şuyîzî tîttî kîyîmî getîrîp (6) şuyîde kâşpîdurîp mî'şîmî edüp nâîdî
mîlâhîr (7) şîttî ve şîttîmî ekl eyleyîler mîşîyîttî zîyîde edüp ve (8) tîktîyîyîttî vîttî
fîttîlî olîmîmîye *şuyî yîkîmî şuyî dîttîmî* (9) fîttîkî kâşpîmîyî kîttî ve yîmîmî
kâşpîmî şîhîk edüp eger (10) bîyîkî şîmîmî tîttî hîttî dîrhem şuyî îkî dîrhem olîr hîr
(11) şuyîde içîttîler şuyî ile ve eger mî'şîmî îttî yîttîmîşî (12) dîrhem edüp hîr
dîrhem olîr şuyî ile içîttîler hî-îttî-î hîttî (13) dîttî olîr şuyîttî olîmîmîye *hîttîmî şuyî*
şuyîmî

[30b]

(1) yunus'ta kabuğunun zârru kurdop ve ovudop bir kumîş ile (2) burusunun delüğine üfürer ki-emrillâh tutulop gayrı akımaz (3) tuzlu bulğusun tarcentiyyi yâhî defa yıksıyıp (4) bardak leblebi unıyla nehlâd mîkûlün kâhlar eküp kırık (5) güne değin şebâh ve şıgım şıgır dâne eki eyleyler (6) ki-emrillâh tel'â def olu şıgır-ı şır şır bir mîkûlür (7) şâh ve bir mîkûlür kökür ve bir mîkûlür yunus mîzâ (8) bu üç ezziyyi düğüp ve eleyüp yunus'unun beyâza ile (9) kurudırıp ve kurdop kırık âde vakt-i hüccetle (10) sünder maliv âderberer şır kurumese yunus'ta (11) yunus'unun kabuğu zârru kurdop ve ezüp bir kumîş ile (12) burusunun delüğine üfürer ki-emrillâh tutulop gayrı akımaz

[31a]

(1) şerret-ı kâfirin şeybû'î-şâfir bayramşır ki zâherşâfir (2) eger bir sâem şerretsal güpürü dâimâ eki eylese güpürü zâherim (3) firak zâherimden emîl ola ve dâhî rîzâin zâherî nîdâr ki (4) şâh ve şâhî dâkûle ceddâ hitrâya ve yâhîd mîzâ zâherimne (5) mîkûlül ola ve mîzâ zâherim nîdâr ki şıgım veyîl tıpşım (6) yıl tase yürümeye kuvvetin kırız ve yâhîd ekle zâherimne (7) mîkûlül ola ekle zâherim nîdâr ki zâherimün başında bir kuzılca (8) kabarcık çâh veyîl kırptıgında veyîl kırında çâh ol kabarcık gîderik (9) açılır yara olur gümler gün sâkûlöp açılıp ziyâle olur (10) kırığı insâk olursa tîzûbil âh ilâe şâhîl eylemez amîl ol (11) yara unda olduğı vakân çöpli sarıuşağa meşgul olup istîmal (12) eyleyler be-şâyestillâh şâhîr bulur ol zâherim gümler hîşâl olur ki (13) emâ' âderken tîzîl olucak vaktle meşyî tîzîl oluşağa kuruma fi'l-hâ

[31b]

(1) peydâ olur hüküm-ı cümle kâfirin ve ustâhîk ve cîlîlâ (2) ve şeytanîf ve mîstevâyî ve mîlîyî ve köşök ve mîstâ (3) ve bakrîl ve hîl ve hamza ve tîhîk ve şerîm ve muhammed ve (4) şîl ve yâkûb bir cümle kırîl beşimür bir kıya kuzılca yir (5) altında kırık arpa dîştığı var ol kıya üzretle (6) mîstâ gîlî bir mîl yapur ol mîl üzretle bir dâne (7) kubbe yapurîl şerîl kuzılca olur yukarı şıgında (8) şıgılca bir delîk mîstâ şâhîr açık durur hamîm cîmîkîl (9) kubbe gîlî delîği var ol kırık hüküm ol kıyanın şıgında (10) şıgılca kırık yıl ol kıyadan çıkıncâz her gün bir hüküm ol (11) delîğe kuzılca oturup şâhîr ekler her ki gökle ne mîkûle (12) yıldız şıgır am bekîmlere şıgır ki filân yıldızlar dâyû dâh (13) hükûmler şâh göre yazıncâ zârr otuz yılı değin gökle bir

[32a]

(1) yâkız kâhâz ki rûnle ol delûğn ünârne ağıyayıp gâşâyı (2) anıçün ol hâkîmler kırk seneye degin ol kuyadan çâkmezler târâtn (3) gûkde olan yâkızlar yazmayınca ol yâkızlardan murâd (4) bakır ki her âlemüñ bir yâkız olar ol yâkızlar ne tâbîatdalar (5) tunc şâhîb dala ol çâbî'xula olar anıçün her bir (6) yâkızın çâbîatınca her bir âcemüñ tâbîatı ve çâkı nâ'âm u'ur (7) aña göre ilâc olar anıñ gâldik tarrî ol kırk hâkîmâ tittîk (8) âstrâğler tât ki bu sarımsakda ola haşşanın hâkîmâdaki (9) her mazzâ ve her dâkû derde devâdır ve dahı buyurmuşlar ki (10) bu şarısâğı çîğle yemek gerekür anıñ hâşşanın (târîkî budur ki (11) iki yüz dîchem şarısâğı on dîchem âstrâğî ve on dîchem (12) bûber ve iki dîchem tohân-ı keşîr ve iki tohân-ı turb ve iki dîchem (13) tohân-ı çoğan bu cümleyi bir şarısâ kâder hâşşânüñ içine koyalar

[32b]

(1) ondan şarısâ fırcas çâkalar tarrîm hâşşânüküle çoğan ol âstrâğî tarrîr (2) çoğalar hâşşâk âdeler ondan şarısâ hâşşâk âdeler ol hâşşâk her gün (3) üçer âtne şâhîb ve iki ağışın yârek ekî ekî eylese cenî (4) derde devâdır ve rûnle rence gâldür âstrâğler zârî bu kırk hâkîmâ (5) sarımsakda olan fâideyi külli marâza beyta âstrâğler ol kırk (6) hâkîmâ her gün kuyada kırk seneye degin her gün sarımsak çüptür (7) is'fînâl âdeler tât anıçün ol kırk hâkîm kırk yıla degin (8) kırk bir mazzâları zahır etmek şâyis tittîk âstrâğler ki hiç bundan şîkkelî (9) mese yoğdur hâşşâk il medir marâza-ı âdeler budur (10) çâkbe kuvvet vîrta ve cenî'a dahı kuvvet vîrta ve çâkbe hâşşâk âdel (11) haşşâk bir âdel ki bu rûnîncan iki rûğîl istîfâel âtne gerek ki beytî (12) çoğan şâyis ve yuzmâta şarısâyis üç kâfî her gün böyle (13) şâyis tarrîkî budur çoğan tohân çâkîmâ tohân hâşşâk'î-âstrâğî tohân-ı sarımsâ (14) âstrâğî fâidâkî âstrâğî tohân-ı hâşşâk çâkîmâ şâyis fâidâkî tohân-ı kâşşâk çâkîmâ

[33a]

(1) sarımsâ ve âdelâ ve kârîh-ı hâşşâk devâ-ı şîkkelî (2) budur (3) kâşşâk dîchem âstrâğî dîchem zârî-âstrâğî (4) âşşâk zârî şârî zârî (5) hâşşâk âstrâğî âstrâğî âstrâğî âstrâğî âstrâğî âstrâğî (6) ve âstrâğî ile yâdî defa terbiye âstrâğî istîfâel (7) âdelâ (8) evvelâ şârî kârîmâ şârî ile şârî âdelâ tî ki marâğî (9) ola hâşşâk dîçer dîçerine bir yuzmâta şarısâk koyup (10) kârîmâ hâşşâk pîfîd kâfîmâ âstrâğî kîfîyet mîçârî (11) kârîmâ tî ki kârîmâ bula yuzmâ yuzmâ şârî (12) mücerrebür kârîmâ marâğî

---

[336]

(1) zîkri olunan meherem-i süleymaniî budur (2) ütroşun yağı herbeseñi mütem gam
şikidesi efvun (3) zañferan zîkri olunan ceveları eridun ve bir (4) ak bādem sūzān
hañilehu necm Şey üzerinde (5) kışnadup tā ki k vāru hu'a tēñyib meheremür (6)
şafiet olunnaya

A

- āb-ı şāfi : <Ar. Saf su. “nebāt şekeri āb-ı şāfi filcān kaynadup..” 13a/13
acı bādem : Acı badem. “acı bādem yağı” 15/b3
adam odi : Adam otu (*Mandragora officinalis*). “adam odını bulup ve
içine.”14b/12.
ağırı : Bir ölçü birimi.
akākıyā : <Ar. Akasya ağacı (*Acacia*).
akçalık : Bir ölçü birimi; akçelik. “iki akçalık döğüp” 20b/1
akça günlük : Beyaz günlük “akça kara günlük” 27b/13
ākile : Bkz. ekile.
akır-ı qarha : <Ar. Pire otu (*Anacyclus pyrethrum*).
akid : <Ar. Şekerin kaynatılarak katılaşması yolu ile yapılan, renkli ve
kokulu, ağızda güç eriyen şeker.
alma : Elma
altun : Altın. “incü altun varak” 3a/8
amāşşıya eriği : Amasya eriği.
amrūd : <Far. Armut (*Pirus communis*).
anber : <Ar. Amber balığından çıkarılan güzel kokulu, kül renginde bir
madde.
anışün : <Grk. Maydanozgillerden, kokulu tohumu hamur işlerinde ve rakı
yapımında kullanılan bir bitki (*Pimpinella anisum*).
anzarūt : <Far. *anzarūt*Gözotu (*Astragalus sarcocolla*).
ardıc : Ardıç ağacı(*Juniperus*). “temregi için ardıc kaçrāni” 28b/5
arpa : Buğdaygillerden bir bitki (*Hordeum vulgare*).
arpalayan at : Topallayan at. “arpalayan atlara öñ ayağunun mühresi altında
27b/7-8
as : Bkz. ruğan-ı as
asārün : <Gr. Asaron, kedi otu (*Valeriana officinalis*). “asārün kedi otıdır”
5a/8
asancübād : Tıbbi bir bitki.“asancübād köki” 10b/11
asel : <Ar. Bal. Krş. Bal.
at : At.
ayruş : Ayrik otu. “ayruş kim anja zahjir dërler” 21b/4
ayu : Ayı.
ayva : Ayva (*Cydonia vulgaris*).

B

- bābādyā** : <Grk.Papatya (*Matricaria chamomilla*). ruğan-ı bābādyā
- bādem** : <Far. Badem (*Amygdalus communis*). “acı bādem yağı” 15b/3
- bādrençbüya** : <Ar. Oğulotu, kovan otu (*Melissa officinalis*) “bādrenç şuyı” 8b/5, “bādrençbüya yaprağı bağa terencān bādrenbü dedükleri ot dur” 8b/6
- bağa** : Su kenarlarında biten ve geniş yaprakları iltihaplı yaraların tedavisinde kullanılan bir bitki. “bādrençbüya yaprağı bağa terencān bādrenbü dedükleri otdur” 8b/6
- bahāk** : <Ar. Sam lekese, abraşlık hastalığı.
- bağla** : <Ar. Bakla (*Vicia faba*). “bağla unı” 8a/5
- bal** : Bal. Krş. asel.
- bal köpüğü** : Bal köpüğü
- bal mümü** : Beyaz bal mumu. “zift aqça bal mümü” 13a/1
- balğam** : <Ar. Balgam. “şovuqdan hāşıl olan balğamı ve öksürüğü def eder” 2b/8
- balıq tutkalı** : Balık tutkalı, çok güçlü bit yapıştırıcı.
- bāsalikūn** : Sürme. “lafz-ı bāsalikūn terkib olınan sürmenüñ ismidir” 9a/12
- baya** : Bayağı, oldukça, epey. “igide ve kocaya faķire ve baya virsünler fāideleri çokdur” 6a/12
- baykuş** : Baykuş.
- behen** : <Ar. Kuduz otu, kırmızı türüne kızıl behmen (*Statice limonium*) beyaz türüne “kızıl tuz dەرler kızıl behmen aķ behmen” 10b/11 “behen-i ebyāz kaynadup” 12b/3 (*Centaurea behen*) adı verilir.
- behāyim** : <Ar. Dört ayaklı hayvan.
- behreyüm** : <Far. Aspir çiçeğı (*Carthamus tinctorius*). Krş. ‘aşfür.
- bellüt** : <Ar. Meşe ağacı, pelit; bu ağacın meyvesi palamut, “bellüt unı” 2b/1.
- benefşe** : <Far. Menekşe (*Viola tricolor*). “benefşe çiçeğı” 7b/1.
- berrāk** : <Ar. Berrak, temiz, “berrāk kaftan” 27a/5.
- ber** : <Far. Meyve, tohum, yaprak.
- besbāse** : <Far. Küçük Hindistan cevizi (*Myristica fragrans*).
- besfāyic** : <Ar. Bespaye (*Polypodium vulgare*).
- bevāşir** : <Ar. Basur
- bevl** : <Ar. İdrar, sidik.
- beyni** : Beyin. “tavşan beynisine karışdurup...” 18a/1
- bezr -i bittih** : <Ar. Karpuz, kavun çekirdeğı.
- biberiye** : Ballıbabagillerden, Akdeniz çevresinde çok yetişen, güzel kokulu yapraklarını dökmeyen, çiçekleri soluk mavi renkli, çok yıllık bir bitki (*Rosmarinus officinalis*).
- bek** : Pek, sağlam. “fenā yāraları kuruducıdır bek idicidir” 10b/4

bél	: Bel, sırt. “bél ağrısı” 2b/1, “bel şovukluğu” 2b/4
boğaz kurdu	: Boğaz kurdu, bir çeşit parazit.
böbrek	: Böbrek.
böbürek	: Böbrek. “bir kimsenün böbüreginden kan gidüp” 19a/5 krş. böbrek
bögrek	: Böbrek. krş. böbrek
buğday	: Buğday (<i>Triticum</i>).
buğür	: <Ar. Buhar
bulğar	: Tıbbi bir yağ “ruğan-ı bulğar”
butalyā	: “... altun gümüş butalyā dërler” 9b/1
büy	: <Far. Çemen otu, boy tohumu (<i>Foenum</i>) “ağça kıızıl büya” 20b/9
buz	: Buz, donmuş su.
büber	: Biber. Krş. fulful
büberiye	: Bkz. biberiye.
bük	: Böğürtlen, ahududu(<i>Rubus idaeus</i>). “karişdurup büke bulayup götür” 20a/10
bükre-	: Önünü tutup engel olmak, büzmek. “koyup ağzını bükrüp güneşe aşakoya” 17a/3
bürbine	: Nane “bürbine-i kühî kim aña nâne dërler” 21b/7 krş. nâne

C

cade	: <Ar. Venüs saç, karabacak otu, baldırıkara otu. “cade ağ yavşandır” 9b/3
cāvşir	: <Ar. Cavşir otu ve bundan elde edilen tıbbi bir zamk (<i>Ferula alae ochytris</i>).
cebelheng	: <Far. Sığır otu, sarı diken tohumu (<i>Verbascum</i>).
ceddā	: <Ar. Çok, fazla, fazlaca. “saçı ve şakalı döküle ceddā bitmeye” 31a/4
cengār	: <Far. Tıpta kullanılan bir tür bakır pası. “toğrayup kalem-i cengār dögüp” 14b/1
ceviz	: <Ar. Ceviz, koz (<i>Juglans regia</i>). “bir ceviz kadar ekl eyleye” 12b/5
ceviz-i bevvā	: <Ar. Küçük Hindistan cevizi (<i>Myristica fragrans</i>).
ceviz-i hindî	: <Ar. Hindistan cevizi.
cilā	: <Ar. Parlaklık vermek, parlatmak, berraklaştırmak. “göze cilā virür” 6a/2.
cimā	: <Ar. Cinsel birleşme.
cüzām zahmı	: <Ar. Cüzam hastalığı. “cüzām zahmı oldur ki” 31a/2

Ç

çam	: Çam (<i>Pinus</i>). “çam akidesi” 33b/2
çavdar	: Çavdar (<i>Secale cereale</i>). “çavdar henüz çiçek iken” 18b/10
çekirdek	: Çekirdek.
çini	: <Far. Çini, sırlı kap, porselen. “bir çini kova tuzda” 29b/11

- çiriş** : <Far. Çiriş otu (*Asphodelus*). Çiriş otunun kökünün öğütülmesiyle yapılan ve su ile karıştırılarak tutkal gibi kullanılan esmer, sarı bir toz.
- çiçek** : Çiçek.” çavdar henüz çiçek iken” 18b/10
- çig** : Çiy, ham, pişmemiş “çig koyun beynisi” 29b/12
- çig bal** : Petekli bal, süzülmemiş bal. “bir kaşık çig bal ile” 16b/8
- çil** : Çil, çoğunlukla yüzde oluşan kahverengi küçük benekler “yüzde olan çili def için” 24a/5
- çuğa** : Çuha, kumaş.
- çöp** : <Far. Krş.çüb. Çöp, sap, kabuk. “sarmuşak çöpini” 32b/6
- çörek otı** : Çörek otu, kara çörek otu(*Nigella damascena*). “kara çörek otı” 32b/14
- çöylem** : Çömlek. “yumuşar ise çöyleme geçireler akup def olur” 26a/9
- çöyür** : Çögür; Ağaçdiken, çalı.
- çüb** : <Far. Ağaç, değnek, sopa; çöp“çüb-i çini çörek otı şakız” 6b/1

D

- dâne** : <Far. Tane.
- dârçin** : <Far. Tarçın (*Cinnamomum*).
- dâr-ı fulful** : <Ar. Başbiberi.
- defne** : <Grk. Defne (*Laurus nobilis*). “defne yağı” 27b/13
- degirmi** : Değrimi, yuvarlak. “degirmice kabuklu olan sümükli böceği” 17b/12
- demür** : Demir. “bir kızgın demür ile” 26b/10
- demür boķı** : Cüruf. “demür boķın alup...” 16a/2
- demürhindi** : <Far. Krş. temirhindi. Demirhindi(*Tamarindus indica*).
- deniz köpüğü** : Deniz köpüğü. “bir dirhem deniz köpüğünden içürseler” 22a/5
- deve diken** : Krş. kaňal.Deve diken, peygamber diken, sütlü kengel (*Silyum marianum*).
- dîv** : <Far. Dev, iri. “dîv mişe ağacı üzerinde” 9b/7
- dilki** : Tilki. “dilki kanını içüreler” 18b/6
- dilçük** : Küçük dil.
- dimâğ** : Damak. “diline dimâğına doķundurmaya” 17b/1
- diş** : Diş “diş etlerin berk eder” 2a/7
- düglek** : Kavun ve karpuzun olmamışı, kelek, dülek. “karga dügleği yaprağıyla” 18b/8

E

- ebem gömeci** : Ebegümeçi (*Malva silvestris*).
- ebhül** : <Far. Ardıç yemişi.
- eczā** : <Ar. Ecza, ilaç hammaddesi. “eczaları bir hoş döğüp” 3a/4
- efşān** : <İdrar. “efşān bevline zaħmet olana” 2b/5
- efyün** : <Grk. Haşhaş bitkisinden elde edilen uyuşturucu madde.

- egeden çıkmış kurşun** : Kurşun tozu
- egir** : <Grk. Egir otu, kasık otu. “egir şuyı hâzır bulunmazsa” 8b/5
- ekile zahmeti** : <Ar. Derinin oyulması biçiminde görülen bir cilt hastalığı. “ekile zahmeti oldur ki zekerinüñ başında bir kızılca...” 31a/7
- ekl** : <Ar. Bir şey yeme, yenilme.
- emrâz** : <Ar. Hastalıklar. “kırık ayak emrâzına” 16a/6
- emrâz-ı felc** : <Ar. Felç hastalığı.
- emrâz-ı ğalîz** : <Ar. Ağır hastalık.
- enâr** : <Far. Nar (*Punica granatum*). “enâr kabuğı enâr çiçeğı” 10b/12
krş. nâr
- encir** : <Farş. İncir ağacı ve meyvesi (*Ficus carica*)
- eñe** : Enenmiş, burulmuş erekeklığı giderilmiş. “hayâ kabı şızılar eñe diye dërler” 11b/2
- enrîz** : Tıbbi bir bitki. “enrîz köki” 3b/7
- erkeç** : İğdiş edilmiş, üç yaşından büyük erkek keçi. “erkeç boynızı” 27a/13
- esbâb** : <Ar. Esvap, giysi.
- eski şarâb** : Yıllanmış şarap
- etmek** : Ekmek. “ondan şonra fıruna şalalar tamâm bişürdükden şonra ol etmegi tekrâr yoğuralar” 32b/1
- evşân:** Bkz. efşân

F

- farça** : Bkz. kerefs tohmı “kerefs tohmı farça da dërler”
- fataç** : <Ar. Fıtık, kasık fıtığı. “hayâlara inse fataç dërler” 11b/1
- felc** : <Ar. Felç, inme. “bir adam yeni felc olduğda” 13b/8
- felîc** : “felîc açdukları zağı burnınun içine süreler” 17a/7
- ferâmüş** : <Far. Unutma, hatırdan çıkma. “bu hâkıri duâdan ferâmüş êtmeyeler” 6a/13
- ferc** : <Ar. Kadın cinsel organı.
- ferfiyün** : <Ar. Sütlegeñ otu (*Euphorbia officinarum*) ve bundan elde edilen zamk.
- finduç** : <Ar. Fındık (*Corylus avellana*). “finduç kabuğunun külü” 30a/9
- fişkı** : <Grk. Atgillerin taze dışkı. “ışıcak fişkıya göme” 13b/6
- frenk biberi** : Az kırmızı biber.
- frenk giciyi** : Frengili olanın kaşıntısı. krş. frenk uyuzı, frenk zahmeti
- frenk uyuzı** : Frengili, uyuz.
- frenk zahmeti** : Frengihastalığı. “frenk zahmetine yarasına” 11a/6
- fulful** : <Ar. Biber. “fulful-i ebyâz” 6b/2

G

- ğavuz** : <Far. gāvzubān Sığırdili otu (*Anchusa officinalis*).Krş. lisānü'ş-
şevr. “kaşık yarığı içünegir ğavuz günlük” 11a/11
- ğınna** : <Ar. Kına ağacının kurutulmuş yapraklarından elde edilen, saç ve
elleri boyamakta kullanılan toz. “bu ğınnayı kaţifenünj tersini tuţup
yüzüne fırça süreler” 27a/9
- ğubār** : <Ar. Toz. “muħkem saħķ edüp ğubār gibi ola” 9a/3
- gendāne** : <Far. Pırasa (*Allium porrum*). “pıranşa toħmı gendāne de dەرler”
4a/8
- geyik** : Geyik. “geyik tüyüni yakup yedirseler” 19a/3
- giciyük** : Kaşıntı, alerjik kaşıntılar.
- gil-i ermeni** : <Far. Ermeni kili, kilermeni.
- göbeç balı** : Bal peteği, petekli bal. “göbeç balı ile karışdurup” 6b/6
- gögercin** : Güvercin. “gögercin palazın” 28a/9
- gök** : Yeşil. “gök koz kabuğı” 16a/11
- götürün** : Sürmek. “ħātün ħayzdan arınduķda bir dānesini götürüne vāfir
balđam çıkar” 20b/7
- gözden aķan şu** : Gözyaşı, bahar nezlesi. “gözden aķan şuyı def eder” 15a/3
- gözde olan ķan** : “gözde olan ķanı gidermege ziyāde nāfidür” 9b/12
- göz ağrısı** : Göz ağrısı “göz ve yel ağrısın” 2a/4
- göz çekmesi** : “göz çekmesine” 9b/4
- göz ķararması** : “göz çekmesine dağı göz ağrısına ve göz ķararmasına” 9b/5
- göz şaşı** : Göztaşı, boya ve tarım ilacı olarak kullanılan mavi bakır
sülfatın halk dilindeki adı.
- göz yaşı** : Gözyaşı. “gözyaşın kesmeğe ve giciyigi gidermege” 9b/11
- gücile yüken** : gücile büken ??
- gücili yükin** : gücili büken ??
- gühercile** : <Far. Tarımda gübre, hekimlikte ilaç olarak kullanılan bir madde,
potasyum nitrat.
- gül** : <Far. Gül (*Rosa canina*).
- gül şuyı** : Gül suyu. krş. Gülāb.
- gülāb** : <Far. Gül suyuyla yapılan bir tür şurup.
- gümüş** : Gümüş.
- günlük** : Günlük (*Boswelia cortex styracis*). “çörek otı ile günlüği bařķa
bařķa döğüp” 26a/6
- günlük otı** : Günlük otu. “zater günlük otıdır” 4b/7
- güyegi otı** : Güveyiotu. “güyegi otı řāftlar edüp” 21b/2

H

- ḥacıbektāş tuzu** : Hacıbektāş tuzu.
- ḥabb** : <Ar. Hap, hap şeklinde ilaç; tane, çekirdek, tohum.ḥabb-ı selātīn, ḥabb-ı sultānī
- ḥabb-ı āş** : <Ar. Mersin yemişi tohumu
- ḥabb-ı niḷ** : <Ar. Çivit otu tohumu.
- ḥabbe** : <Ar. Tane. “ikişer ḥabbe saķız ķoya” 14a/6
- ḥabbetü’l-ḥaṭr** : <Ar. **ḥabbetü’l-ḥaṭrā** Çitlembik,kara ağaĉgillerden, düz kabuklu, kerestesi sert ve dayanıklı bir ağaĉ, çıtlık, menengiĉ (*Celtis australis*).
- ḥabbü’l-sevdā** : <Ar. Kara çörek otu.
- ḥabīse** : <Ar. Kötücül (hastalık veya ur).
- ḥacāmat** : <Ar. Tedavi amacıyla vücudun herhangi bir yerine toplanmış olan kanı, şişe ya da boynuzla almak. “uştura ile çizüp ḥacāmat edüp” 26b/4
- ḥadīd** : <Ar. Demir. “lafz-i yunānīde manāsı ḥadīd demkdür” 9a/13
- ḥaftü’ş-şaleb** : Buzeydan
- ḥām** : <Ar. Olgunlaşmamış, işlenmemiş. “ḥām ipek”3a/9
- ḥamīr** : <Ar Hamur. “şomun kadar ḥamīrūn içine ķoyalar” 32a/13
- ḥarāret** : <Ar. Sıcaklık, ısı.
- ḥāş** : <Ar. Saf. “ḥāş kibriṭ şuyı” 14b/4
- ḥarc** : <Ar. Çeşitli sıvı ya da toz bileşenlerin karılmış olma durumu.
- ḥardal** : <Ar. Hardal otu, turp otu (*Raphanus raphanistrum*).
- ḥaşşa** : <Ar.Bir şeye özel olan nitelik, güç. “sarmusakda ola ḥaşşanıḡ ḥaķķında” 32a/8
- ḥastelik** : <Ar. Hastalık. “ol sene içinde ḥastelik görmeye” 24b/10
- ḥavf** : <Ar. Korku.
- ḥaviĉ** : <Ar. Havuç (*Daucus carota*).
- ḥavlıncān** : <Far. Havlıcan (*Galanga officinalis*).
- ḥayā** : <Far. Taşak, testis.
- ḥayā ķabı** : Taşak torbası. “ḥayā girse ḥayā ķabı şızılar” 11b/2
- ḥayż** : <Ar. Regl.
- ḥayż ķanı** : Regl kanı. “çeküp ḥayż ķanını indire”21a/11
- ḥımār** : <Far. Eşek “ḥımārın tāze tersin şıkup içürseler” 24a/4
- ḥīn-i cimā** : <Ar. Cinsel birleşme zamanı. “ḥīn-i cimāda bir sāt muķaddem” 23b/12
- ḥurmā** : <Ar. Hurma. “ḥām ḥurmā her birinden” 23a/1
- helīle** : <Ar. Helile otu (*Terminalia*). ķara helīle, “şarı helīle ķabuġı” 8a/13
- ḥınnā** : <Ar. “Kına “ḥınnāyı yoġurup ḥarāreti olan ḥastanunḡ ayaġına uralar” 15b/7
- ḥıyār-i mışri** : <Ar. Mısır hıyarı.

- hıyârşenber** : <Far. *hıyârşenbe* Hıyarçember, acur, küte (Cucumis flexuosus).
hel yarzi : ??
hezer teri : “anşün hezer teri dahı dèrler” 4b/7.
hindibâ : <Ar. *hindubâ* Hindiba (Cichorium endiva)

I

- ırk-ı sâbül** : Bir tür tıbbi bitki.
ırku’ş-şuş : <Ar. Meyan köki.
ısıtma : Sıtma hastalığı, ateş. “her gün tutan ısıtmayı def eder” 5b/3
ısırgan: Isırgan otu (*Urtica*). tohum-ı ısırgan

İ

- iç ağrısı** : İç ağrısı, karın ağrısı.
idrâr : <Ar. Akıtma. “şuyın içüreler idrâr eder” 21b/5
ilan : Yılan. “boğaza ilan girüp dermân bulunmasa” 18b/8
iklimiyâ : <Ar. Gümüş talaşı. “mahrûk-ı iklimiyâ” 10a/2
illet : <Ar. Hastalık. “cümle illetden kırtulur” 29a/1
işen : Çok “işen illeti dèrler” 19a/12
incik : İncik kemiği. “etini incike degin yaqalar” 26b/10
incü : İnci “incü altun varak” 3a/8
inek : İnek. “şarı inek südi” 16a/3
inzâl : <Ar. İndirme, indirilme. “meniyi inzâl olmağa kıoması” 31a/13
ipek : İpek.
is : İs, duman lekesi. “isin alup sürme gibi çekeler” 15a/2
isizâc : Bkz. İsfidâc.
isfidâc : <Far. Helyun, kuşkonmaz bitkisi, tilkişen, tilkikuyruğu (*Asparagus officinalis*)
istibrâ kıamı : <Ar. Küçük abdestten sonra akıntıyı tam arıtma esnasında gelen kan.

J

- jive** : <Far. Cive, zibak. “gülâb jiveyi öldürüp ve gül şuyı ile” 26a/1

K

- kabağ(ğ)** : Kabak. “tâze kabağı etsiz ve yağsız çorba” 15b/10
kabarcuğ : Kabarcık. “bir kıızılca kabarcuğ çıka” 31a/7
kabz : <Ar. Kabızlık, peklik. “kabz olana üç dört dânesin ezüp içüreler” 18b/12
kahve : <Ar. Kahve (*Coffea arabica*).
kâküle : <Ar. Kakule otu, hil otu (*Elettaria cardomumum*).
kalağ otı : “yaprağını şu ve kalağ otı ile kıaynadup” 15b/8
kalb : <Ar. Kalp, yürek.
kalem-i cenğâr : <Ar. kalem-i cenğâr “Bakır pası cinsinden bir göz taşı

- kamuş** : Kamuş, buğdaygillerden, sulak, nemli yerlerde yetişen, boğumlu, sert gövdesi olan bitkiler (Phragmites australis). “kaşbü’ş-şerirā kamuş başıdır” 5a/8; “bir kamuş ile göze üfüreler” 14b/10
- kan** : Kan.
- kağal** : Deve dikenini (Silyum marianum). “deve dikenini tohmı kağal tohmı da dèrler” 4a/8
- kañaryün** : <Grk. Kantaron çiçeği. (Gentiana lutea).
- kar** : Kar “şovuk şu ile yañud kar ile yıkaşup” 10a/6
- kañara ağaç** : Karaağaç (Ulmus). “kañara ağaç tohmın döğüp” 19b/4
- kañara çörek otu** : Bkz. çörek otu
- kañara fulful** : Bkz. fulful
- kañara kuş** : Karakuş, Atların ayaklarında şiş yapan bir hastalık. “at kañara kuş getirse” 26a/5
- kañara şabr** : Kara sabır otu. Bkz. şabr
- kañara üzüm** : Siyah üzüm
- kañarabaş** : Karabaş otu (Lavandula stoechas).
- kañaraca ot** : Bir çöpleme türü (Helleborus niger). Çörek otu.
- kañaraca üzüm** : Siyahımsı üzüm.
- kañaranfil** : <Ar. Karanfil (Eugenia caryophyllata).
- kañardaş kañanı** : Kardeşkanı. Kardeşkanı ağacından alınan, hekimlikte ve boyacılıkta kullanılan, koyu renkte bir sakız.
- kañarğa** : Karga. “kañarğa ödin çekeler” 15a/3
- kañarğa düğlegi** : Karga düleki (Ecballium elaterium). “dermān bulunmasa kañarğa düğlegin yaprağıyla ve kökiyle döğüp şuyın içüreler” 18b/8
- kañarınca** : Karınca
- kaşbü’ş-şerirā** : <Kamuşın başı, sapı. “kaşbü’l-şerirā kamuş başıdır” 5a/8
- kañabil** : <Ar. Helile türlerinden biri (Terminalia). “şarı helile kañabil kañara helile” 7b/1 Bkz. helile.
- kañıđ** : <Far. Kağıt. “bir kañıda yayup alınına yabuşduralar” 18a/19
- kaşık yarığı** : Kasık fıñıđı
- kaşık yili** : Kasık sancısı
- kaşağı** : Kaşağı.
- kaş** : Kaş
- kañrān** : <Ar. Katran. şarı kañrān
- kañır tırnağı** : Katır tırnağı (Genista scoparia).
- kañıfe** : <Ar. Kadife.
- kañavađ** : Kavak ağacı (Populus).
- kañavađ** : Mesane, idrar torbası.
- kañı** : <Ar. Güçlü, kuvvetli, sağlam. “kuvvet virür ve zekeri kañı eder” 32b/10

- kebābe** : <Ar. Kebabe, kuyruklu biber (Piper cubeba).
kedı otı : Kediotu “asārün kedı otıdır” 5a/8
kef : <Far. Kef, köpük. “kefi alınmış şāhtere şuyı” 7b/4
kehl : <Ar. Göze çekilen sürme. “kehl-i -i ısfahān” 23 b/3
kelle : Baş, parça. “bir kelle şeker kıoyup” 8b/12
keme sıçanı : Büyük sıçan.
kenger : <Far. (Cynara cardunculus). “kengeri tāze iken kıaynadup” 26b/7
kerc : <Far. Kireç
kerefs : <Grk. Kereviz (Apium graveolens). “kerefs ve bir ol kıadar made-nevāz kıoyup” 22b/3
kestāne : <Grk. Kestane (Castanea sativa).
kırık ayak : Ayak kırılması.
kırlanğıç : Kırlanğıç. “kırlanğıç tersi dağı eyüdü” 28a/4
kırmız : Bkz. kırmızı krş. kızıl
kırmızı : Kırmızı
kırmızıcuğ : Kırmızımsı.
kırmızı şandāl : Bkz. şandāl
kızıl : Kırmızı
kızılca : Kırmızımsı
kızıl behmen : Bkz. behmen
kızıl büy : Bkz. büy.
kızıl şandāl : Bkz. şandāl
kızıl üzüm : Kırmızı üzüm.
kışe : <Far. Kese, bir şeyin içinde içinde korunduğı kap “hamām kışesiyle yayıca” 12a/13
kışı : Bkz. kışe “at gözinde kışı olsa” 28a/3
kıbrıt : <Ar. Kıbrıt, kükürt. “hāş kıbrıt şuyı kıatup” 14b/5
kimmün : Bkz. kimyün “kimmün-i kırmānı” 4a/4
kimmün : Bkz. kimyün
kimyün : <Ar. Kımyon (Cuminum cyminum).
kırpık : Kırpık. “kırpıgi dökülene” 4b/11
kışniş : <Far. Kışniş otu (Coriandrum sativum).
keşür : <Far. Yabani havuç. toğm-ı keşür“iki dirhem toğm-ı keşür” 32a/12.
kitre : Kitre, gevenden çıkarılan bir tür zank, kestere.
koruğ(ğ) : Olmamış üzüm. kıaya kıoruğı, kıoruğ şuyı.
kıoyun : Kıoyun. “kıoyın boynuzını ātes üzerinde yakup” 12a/12
kız : <Far. Ceviz.
kızalāğ(ğ) : Kıza “selvi kızalağı” 10b/12
kıoyun yuşankisi : ??
kühı : <Far. Dağı ait. “bürbine-i kühı kım aña nāne derler” 21b/8

- kulak** : Kulak. “kulak sağırılığına” 15a/13, “kulak yeline kunduz hayâsı” 15b/1
- kulunc** : <Ar. Kabızlıktan ve bağırsaklarda gaz birikmesinden kaynaklanan bir tür sancı. “kulunc yıllarını giderür” 2a/6
- kunduz hayâsı** : <Ar. Cavşir otu denilen ottan çıkarılan bir tür tıbbi macun. “kulak yeline kunduz hayâsı” 15b/1
- kurş** : <Ar. Kurs, yuvarlak hap. “hamîr edüp kurş yapalar” 7a/6
- kurûh- habîşe** : <Ar. Kötü yaralar, habis ülserler.
- kükürt** : <Far. Kükürt.
- kül** : Kül. “âteşe koyup kül eyleye” 10a/4

L

- lâciverd** : <Far. Lacivert taşı denilen bir taş.
- lâden** : <Far. Ladenotu, pamuk otu ve bundan elde edilen tıbbi zamk (Cistus creticus).
- leblebi** : <Far. Leblebi. “leblebi unıyla” 30b/4
- legleg** : <Far. Leylek “legleg yumurtasının kabuğın” 29a/13
- leke** : <Far: Leke, iz. “esbâbda olan lekeler için” 27a/2
- leke** : ?? “dîv mişe ağacı üzerinde saç gibi olur aşağı şarkar leke derler üstüne derler” 9b/8
- leymün** : <Grk. Limon (Citrus limonum). “leymün suyu ile karışdırur” 29a/4
- lisânü’ş-şevr** : <Ar. Sığırdili bitkisi (Anchusa officinalis).
- lisânü’l-uşfür** : <Ar. Kuşdili (Rosmarinus officinalis).
- luffâh** : <Ar. Adam otu, kankusturan otu (Mandragora officinalis) “aşl-ı luffâh bu zikr olınan eczaları..” 7a/5
- lük** : <Ar. Lak ağacı ve bu ağaçtan elde edilen zamk, kırmızı boya ağacı (Rhus oxycantha)

M

- mâyisâ** : Bir tür tıbbi bitki. “mâyisâ” 7a/4
- mâzi** : <Ar. Mazı (Thuya). “bellût kabuğı topalak mâzi” 6b/9
- mâzi** : Bkz. mâzi “bir miqdâr yanmış mâzi” 30b/7
- macün** : <Ar. Çeşitli ecza maddelerinden macun halinde yapılan bir grup ilaç.
- made** : <Ar. Mide.
- made-nevâz** : <Ar. Maydanozgillerden, yenmek için yetiştirilen, 50-80 sant metre uzunluğunda, ufak yeşil ve parçalı yapraklı, hoş kokulu iki yıllık otsu bir bitki (Petroselinum crispum). “bir ol kadar made-nevâz koyup” 22b/3
- maḥmûde** : <Ar. Mahmudiye otu. (Convolvulus scammonia).
- maḥrûk** : <Ar. Yanmış yanık “maḥrûk-ı iklimiyâ” 10a/2

maḳad	: <Ar. Oturak yeri, kıç. “eline sürüp maḳadına yapışdura” 10a/7
maḳüle	: <Ar. Takım. “gökde ne maḳüle yıldız geçer” 31b/11
maraz	: <Ar. Hastalık.
marazî	: <Ar. Genellikle göz hastalıklarının tedavisinde kullanılan sürme taşı. “bir dirhem marazî döğüp” 29a/10
maşṭakî	: <Ar. Sakız, sakız ağacından elde edilen bir tür reçine (Pistacia lentiscus).
mayāsıl	: <Ar. Mayasıl hastalığı, nasır.
mayāşıy	: Bkz. mayāsıl
maẓmaẓa	: <Ar. Gargara. “yağı koyup ağza maẓmaẓa eyleyeler” 13b/4
mazāryâne	: <Far. Sütleğenlerden bir bitki, dağ mazaryonu (Daphne alpina). “marāzyâne toḫmı” 13a/12
meflūc	: <Ar. Felç hastalığı geçirmiş, felçli.
Mehlem	: Bkz. merhem.
meme	: <Ar. Meme.
menî	: <Ar. Dölsuyu, meni. “cimā ederken inzāl olıcaḳ vaktde menîyi...” 31a/13
mercümek	: <Far. Mercimek (Lens culinaris).
merhem	: <Ar. Merhem. “zıkr olınan merhem-i süleymānî budur” 33b/1
mersin	: Mersin ağacı, meyvesi murt adıyla bilinir (Myrtus communis).
mevîzec	: <Far. mevizec, yabani üzüm (Delphinium staphisagria).
meyān	: <Far. Meyan. “meyān balı” 12b/6
mıknāṭıs	: <Ar. Mıknatis. “bir mıknāṭıs bağlayalar” 22a/7
mîl	: <Ar. Mil, türlü işlerde kullanılmak için yapılan ince ve uzun metal çubuk. “mināre gibi bir mîl yaparlar ol mîl üzerine” 31b/6
mîşe ağacı	: <Far. Meşe ağacı (Quercus).
mildān	: <Ar. Göze sürme çekmek için kullanılan bir araç.
milḥ	: <Ar. Tuz. “milh-i eflāk” 18b/4
misk	: <Ar. Misk, hoş kokulu bir madde.
mūḳl	: <Ar. Mukul, günlük ağacı (Boswellia carteri). mūḳl-ı azrak.
mūmiyā	: <Ar. Her hastalığı iyileştirdiğine inanılan efsanevi ilaç ve bu ilaca ait şey
muālece	: <Ar. Tedavi, sağaltım. “muālece-i jive” 25b/13
muḥmekî	:??
muhalleb	: <Ar. Muhallebi.
muḥfeti’l-uḫyāb	:??
muḳaşşî	: <Ar. Kasvet verici, sıkıntılı. “muḳaşşî-yi marazî dërler” 9b/9
muḳlāb	: muḳl: <Ar. Günlük ağacı, sığla ağacı (Boswellia carteri) “şarāb-ı muḳlāb” 8a/4
mūm	: <Ar. Mum.

- murād** : <Ar. İstek. “ol yıldızlardan murād budur ki” 32a/3
mużır : <Ar. Zararlı.
muşarraḥ : <Ar. Açık söylenmiş.
muşamma : <Ar. Muşamba. “bal mūmı ile muşamma éde” 25b/4
müddegürg : “müddegürg terkıbleri budur” 6b/1
mühre : <Far. Omurga kemiği, omur; iz, nişan. “öñ ayagunuñ mühresi altında”
mühre boynuzı : Ağı ağacı, zakkum ağacı (Nerium oleander).
mürdeseng : <Far. Kurşun oksit.
mürekkab : <Ar. Mürekkep.
mürşāfı : <Ar. Mür ağacı ve meyvesi (Cammiphora myrrha).
mürver : <Far. Mürver, çiçeklerinden hekimlikte yararlanılan, meyvesi zeytine benzeyen, dallarından masura yapılan bir ağaççık, melesir, patlak, patlangaç, yalankoz (Sambucus nigra)“mürver yaprağı” 23a/1
müşhil : <Ar. Bağırsakları çalıştırıp temizleyen, dışkının kolaylıkla dışarı atılmasını sağlayan ilaç. “şarāb-ı müşhil” 8a/11
müzeyyen : <Ar. Süslenmiş, süslü.

N

- nār** : <Far. Nar (Punica granatum). “māzı ve nār kabuğı” 23b/11
nāzle : <Ar. Nezle. “nāzleden emın ola” 17b/9
nebāt : Bkz. nebāt şekeri “bir miqdār nebāt-ı hāliş koyup” 14b/12
nebāt şekeri : <Far. Nebat şekeri.
neft : <Far. Neft yağı.
nılüfer : <Grk. Nilüfer çiçeğı (Nymphaea).
nişadır : <Far. Nişadır.
noḥūd : <Far. Nohut (Cicer arietinum).
nuşa : <Ar. Nüşa, birbirinin tıpkısı olan yazılı şeylerin her biri.
nuşa : <Ar. Muska. “bu nuşayı bir mümin qarındaş anıñ boynına bağladıkdan” 25b/9

O-Ö

- oğul otı** : Oğul otu, melisa, kovan otu (Melissa officinalis). “varaku’l-ḥabl ki oğul otıdır zerbürde dەرler” 3a/3
oğlan işi : Döl eşi. “oğlan işi düşmese” 21b/13
oñ- : İyileşmek. “oñulmaz yaralara ekeler” 10b/7
ot : İlaç “yağı otı beyān olunur” 10b/10
öd : Öd, safra kesesi. “sıgır ödiyle yoğurup” 21b/10
öksürük : Öksürük. “öksürüğü def éder” 2b/8

P

- palaz** : Kaz, ördek, güvercin vb. bazı kuş yavrularının civcivlikten sonraki durumu. “gögercin palazın yarup...” 28a/9
- pelid** : <Ar. Meşe ağacı ve bu ağacın meyvesi, palamut.
- peleste** : <Far. Bir tutam.
- pelin** : <Grk. Yapraklarında ve öteki bölümlerinde çok acı, kokulu bir madde bulunan, hekimlikte kullanılan çok yıllık ve otsu bir bitki, pelin otu, acı pelin, akpelin (*Artemisia absinthium*).
- perde** : <Far. Perde. “gözde perde dahı olursa” 29b/3
- perhiz** : <Far. Perhiz. “muzırlardan perhiz edeler” 15a/11
- persiyāvşān** : <Far. Baldırıkara, bağrı kara, karabaldır (*Aspelinum adianthum*).
- pıranşa** : <Grk. Pırasa (*Allium porrum*).
- pire** : Pire. “eve şaçalar aşla pire olmaz” 28a/7

R

- rāşīk taşī** : <Far. Rastık taşı.
- rāvend** : <Far. Karabuğdaygiller familyasından, büyük ypraklı, çok yıllık bir bitki ve bu bitkinin kökü, ışkın (*Rheum ribes*).
- rāvend-i çini** : <Far. Tıpta ilaç olarak kullanılan bir tür kök.
- rāziyāne** : <Far. Rezene otu (*Foeniculum vulgare*).
- renc** : <Far. Hastalık. “cümle rence şifadır dēmişler” 32b/4
- revā** : <Far. Uygun, yerinde. “şāf etmek revā görmedük” 21b/3
- revāk** : <Far. Saçak.
- razaķı** : Bir üzüm çeşidi “ayu ödini razaķı üzüm şuyı ile” 20a/9
- rıfķılı** : <Ar. Yumuşaklıkla. “ineni rıfķılı ol yarığa koyup” 11b/8
- riħ** : <Ar. Yel, rüzgar. “göbekde ve kışıķda ne ķadar ne ķadar riħ var ise gidere” 24b/1
- ruġan** : <Far. Yağ.

S

- şabāħ** : <Ar. Sabah. “şabāħ ve aħşam finduķ ķadarı” 4a/10
- şabr** : <Ar. Sabırotu, sabırlık yapraklarından elde edilen özsu, tıpta ilaç olarak kullanılır (*Agave americana*). “şarı şabr ķara şabr” 11a/4
- sabrenc** : “sabrenc-i hindī” 3a/1
- şābūn** : <Ar. Sabun. “şu ile ķaynada şābūn gibi olur” 19b/13
- şāf** : <Ar. Saf, katışksız, halis.
- şāfī** : <Ar. Saf, katışksız, berrak. “kerefs toħmını şāfī yaġ ile” 19b/9
- şafra** : <Ar. Öd, bünyeyi oluşturan dört ana ögeden öd ögesi.
- şahan** : <Ar. Derinliġi az olan kap. “bir şahan içinde havān ile muħkem saħķ idüp” 8b/2
- saķaġu olan at** : Sakatlanan at.
- saķız** : Sakız.

- şaksı** : Saksı. “bir şaksıyı içine âteş koyup” 10a/10
- şamk** : <Ar. Zamk, çeşitli bitkilerden elde edilen ve ilaç olarak kullanılan bir madde. “şamk-ı arabî” 23b/4
- şandāl** : <Ar. Sandal ağacı, koca yemiş (Arbutus unedo).
- şancu** : Sancı. “yürek ağrısına ve şancuya nâfidür” 6a/4
- sancçur** : Sancılanmak.
- şarb** : Keskin. “şarb sirke ile kaynadup” 18b/ 5
- şarmışak(ğ)** : Sarımsak (Allium sativum). “ısıtma dutanlar için şarmışağı döğüp” 19b/1
- şarmaşuk** : Sarmaşık (Hedera helix). “şarmaşuk yaprağını döğüp” 17b/9
- şaruluk(ğ)** : Sarılık hastalığı. “şaruluk olan adam” 16a/5
- şaru şu** : İrin. “kan gelene şaru şu gelene” 2b/5
- sāş** : Bir tür tıbbi bitki.
- seliħa** : <Ar. Salbnet sakızı, bir tür pelesenk ağacından ve katırkuruğu otundan elde edilen ve birkaç tür olan tıbbi bir zamk.
- selvi** : Servi. “selvî kozalağı” 10b/12
- semen** : Semiz
- semiz otı** : Semizotu (Portulaca oleracea).
- semüz** : Semiz, şişman. “ğāyet semüz êder” 6a/5
- şerîrâ** : <Far. Oğul otu, melisa, kovan otu (Melissa officinalis). “kaşbü’ş-şerîrâ kâmiş başıdır” 5a/8
- serv** : Servi. “serv yemişin ve yaprağı” 11b/10 krş. selvi
- sevdâ** : <Ar. Kara safra maddesi. “balgamı ve sevdâyı çıkarur” 6a/3
- seyl marazı** : Gözyaşı, bahar nezlesi.
- sezâb** : <Ar. Sedefotu (Ruta graveolene). “sezâb ile ezüp aç karnına içürseler” 21a/13
- sıçan** : Sıçan, fare. “iri keme sıçanunıñ firunda bir nesne üzerinde kavurup” 14b/8
- sıçan otı** : Sıçanotu, fareleri öldüren kokusu keskin zehirli bir ot, arsenik.
- sırça** : Cam
- şığır** : Sığır. “tāze şığır tezegi” 26a/5
- şığır dili** : Sığırdili otu, birçok türü bilinmektedir (Anchusa). “şığır dili şuyı” 8b/4
- şıraca** : Şıraca, deride ve genellikle boyunda görülen, lenf düğümlemelerinin şişkinliğiyle beliren tüberküloz türü. “nice adamıñ şıraca marazınıñ şıħhatine sebep olmuşuzdur” 25b/8
- sıraca** : Deride ve genellikle boyunda görülen, lenf düğümlerinin şişkinliğiyle beliren tüberküloz türü. “atıñ sıracası kanğı tarafında ise” 26a/1
- şıracıya** : Bkz. sıraca “şıracıya ve ekliye ve kırūh-ı ħabise” 33a/1
- şızı** : Sızı. “şızı için mücerredür” 29b/12

- sidük(g)** : Sidik, idrar.
sidügi dutul- : Sidik tutulması, işeyememek.
o Sinirotu, bağ ayapağı, çeşitli türleri bulunur (Plantago).
sināmeki : <Far. Sinameki (Cassia officinalis).
şine : <Ar. Sine, göğüs.
sirke : <Far. Sirke. “şarmışak ve sirke birbirine katup” 16a/11
şoğan : Soğan. “şoğan suyuyla ve yumurta şarusıyla” 32b/12
şoğılcan : Soğuyunca
şomun : <Grk. Somun, yuvarlak ve şişkin ekmek. “bir şomun kadar hamirün içine koyalar” 32a/13
şoyılca : Soyulunca, soyulmuş. “şoyılca bir çubuk ile qarışdırasin” 9a/5
surh : <Far. Kırmızı, kızıl; kızıl mürekkep.
sögüd : Krş. sögüt. “sögüd yaprağın yarup 19b/8
sögüt : Sögüt (Salix). “sögüt yaprağını” 15b/8
söyündür- : Söndürmek. “kabarcığı dahı söyündürür” 17a/11
söyünmedük kireç: Sönmemiş kireç. “söyünmedük kireç ekeler” 22b/8
şürincān : <Far. Sorincan ağacı, ağır kestane, acı çiğdem, güz çiğdemi (Colchicum autumnale).
şu inen at : “şu inen atakergeri taze iken kaynadup şu inen yere uralar” 26b/7
şu yolu : İdrar yolları. “şu yoluna taş durana” 30a/8
sūs : <Ar. Meyan otu (Glycyrrhiza glabra).
süd : Süt. “şarı inek südi” 16a/3)
südde : <Ar. Peklik, mide dolgunluğu, çeşitli organlarda görülen tutukluluk. “hāşıl olup süddesi açıla” 23a/7
sülük : Sülük. “şonra sülüğini dahı koyup” 9a/4
sümüklü böcek : Sümüklüböcek. “sümüklü böcegi kabuğı ile döğüp hall edüp” 17b/13
sünbül : <Ar. Sünbül otu (Hyacinthus orientalis). “sünbül-i hindî” 27b/4
sürme : Sürme. “isin alup sürme gibi çekeler” 15a/2

Ş

- şāb** : <Ar. Şap, alüminyum ve potasyum sülfat. şāb-ı frengi, şāb-i yemenî “yanmaduk şāb bunları döğüp” 17a/12
şābiş : <Far. Terlik.
şāf : <Far. Fitol Krş. şāft
şāft : <Far. Fitol. çeşitli hastalıklarda makattan kullanılmak üzere hazırlanmış fitil. “hurmā çekirdegi kadar şāftlar edüp” 21a/4
şāhtere : <Far. Şahtereotu, kadifeçiçeği (Fumaria officinalis).
şajr : <Ar. Arpa (Hordeum vulgare). “kabuğı çıkmış şajr” 13b/2
şalgām : <Far. Şalgam (Brassica rapa).
şarāb : <Ar. Şurup. “alma şarābı yok ise” 8b/9 şarāb-ı sevdā

şeftälü	: <Far. Şeftali (Persica vulgaris).
şeker	: Şeker. “şeker katup kıvama getüreler” 8b/8
şem-i asel	: <Ar. Balmumu.
şerbet	: <Ar. Şerbet. “karişdurup şerbet éde ve içüreler” 8b/3
şeyn	: <Ar. Kusur, ayıp.
şir-i luğān	: <Far. Şirilağan otu (Sesamun indicum).
şişe	: <Far. Şişe.

T

taallukāt-ı havātīn:	<Ar. Hatunlaradair.
ťāvüş	: <Ar. Tavus kuşu. “ťāvüşun yağı” 33b/1
ťaba	: <Ar. Tabak. “bir yaşşı şaba içine koyup” 16b/11
ťaban	: Taban. “ťabanı altına bal sürüp” 22b/7
ťarbezān mūmı	: “ťarbezān mūmı” 33b/2
ťaş	: Taş. “kavugunda olan şaşını” 19a/1
ťavşan	: Tavşan. “ťavşan beynisine karişdurup” 18a/1
ťavuk	: Tavuk. “ťavuk yileki ile göze çekeler” 14b/13
tātār ķurdu	: Tatarkurdu, karında şiddetli ağrı yapan bir çeşit at hastalığı.
tahta biti	: Tahtakurusu. “dīvārlara tūtsi édeler tahta biti def olur” 27b/2 taķabbül yarzi:??
nıķrīz zaķmeti	: “nıķrīz zaķmeti oldur ki ayağına veyā şopuğuna yél inse yürümege ķudretin ķomaz” 31a/5-6
tebāşir-i hindi	: <Far. Bambu şekeri, hintkamışı şekeri.
teke	: Teke, erkek keçi. “teke ķanıdan bir miķdār” 22a/9
temregi	: krş. temregü.
temregü	: <Ar. Bir çeşit deri hastalığı.
temürhindi	: <Far. Demirhindi otu (Tamarindus indica).
ter	: <Far. Yaş, nemli özelliğe sahip. “ter u tāze éder” 27a/5
tere	: <Far. Tere otu (Şepidium sativum). tere toķmını döğüp” 16b/2
terementi	: <Fr. Terebentin, Kozalaklılardan ve bazı ağaçlardan ya kendi kendine ya da ağacın çizilmesiyle akan, yağlı boya, yağlı vernik üretiminde ve inceltilmesinde kullanılan, ince, renksiz, kokulu reçine, terementi. “tirementiyi yédi defa yıķayup” 30b/3
terencān	: <Far. Oğul otu, melisa, kovan otu (Melissa officinalis).
tere yağı	: Tereyağı. “süzülmüş tere yağı” 28b/11
terleme	: Terleme. “terleme şasteligine” 8a/11
ters	: Ters. “ķatıfenüñ tersini şutup” 27a/9
ters	: <Far. Dışkı. “hımārın tāze tersin şıkup...” 24a/4
tezek(g)	: Tezek. “tāze şıgır tezeği” 26a/5
ťiz	: <Far. Keskin, etkili. “gözün řiz éder” 24b/9
ťiz-āb	: <Far. Sirke. “cezvice şiz-āb süre” 12b/1

tifdik	: Bkz. tiftik
tiftik	: <Ar. Tiftik. “tiftik bêzi ile” 13a/4
țin	: <Ar. Kil, tıbbi ki țin-i mahtûm 10b/13
tiryâk	: <Ar. Genellikle panzehir niteliğinde olan bir grup macun.
țobaç	: Topaç, top gibi. “henüz yaprağı açılmadan țobaç iken” 13b/13
țopalaç	: Toplak, suut kökü (Cyperus rotundus).
țopuk(ğ)	: Topuk. “ayağına veyâ țopuğuna” 31a/5
țurunc	: <Ar. Turunç (Citrus aurantium). “țurunc kabuğı” 23b/4
țuz	: Tuz. “țuzda hıfz eyleyeler” 29b/11
țuzlu	: Tuzlu. “ammâ ekşi ve țuzlu yemeyeler” 5a/4 t. balgam.
tohm	: <Ar. Tohum.
tütüyâ	: <Far. Çinko madeniyle yapılan ve göz hastalıklarında kullanılan bir türlü ilaç, sürme. “ince eleyüp tütüyâ gibi êdeler” 10b/7
tübâ	: Bkz. mahrûk-ı iklimiyâ “mahrûk-ı iklimiyâ altun gümüş bu tübânun yanmışıdır” 10a/2
turb	: <Far. Turp (Raphanus sativus).
utrac	: ??
türbüt	: <Ar. Türbit otu (Convolvulus turpethum).

U-Û

üd	: <Ar. Öd ağacı (Aquilaria aggalocha). üdu'l-lisân
üd-ı hindi	: <Ar. Hint ödü, Hindistan'da yetişen bir öd ağacı (Lignum Aloes).
üd-i belsân	: Mürver, olgun meyveleri yenir ve dallarından masura yapılan bir ağaç (Sambucus nigra).
üdu'l-çarh	: <Ar. Pire otu, nezle otu (Anacyclus pyrethrum).
uğur	: Kez, defa. “bir uğurdan aç karnına yese” 6a/9
unnâb	: <Ar. Kızılığde, üvez ağacı (Sorbus aucuparis).
uşfür	: <Ar. Yalancı safran, uspur. “uşfür tohumunun içi” 5b/4; Bkz. lisânü'l-uşfür,
üstüne	: ?? “dijv mişe ağacı üzerinde saç gibi olur aşağı şarkar leke dërler üstüne dërler” 9b/8
üstüvân	: <Gr. Ayıkulağı denilen bir bitki, çalba, karağan (Phlomis grandiflora).
üzerlik	: Ateşe atıldığı zaman çıtır çıtır ses çıkararak yanıp güzel bir koku yayan tohum, yüzerlik (Peganum harmala).
üzüm	: Üzüm (Vitis vinifera). “kıızıl üzüm ” 7b/3

V

vâfir	: <Ar. Çok, bol. “gül şuyı ile vâfir kaynadup” 7b/11
vaqiyye	: <Ar. Dört yüz dirhemlik bir ağırlık ölçüsü.
varaqu'l-habl	: <Ar. Oğulotu. “varaqu'l-habl ki oğul otudur zerbürde dërler” 3a/3

- vaż-ı haml** : <Ar. Doğum yapma. “bir hātūn vaż-ı haml ederken” 22a/4
verd-i aħmer : <Ar. Kırmızı gül(Rosa).

Y

- yağ** : Yağ. “bādem yağıyla karışdırup” 4a/13
yağ : Yağ hastalığı, atlarda eyerden dolayı çıkan yara.” atı yaturup yağ olan yerüñ tüyini traş” 26a/11
yaķı : Yakı. “bēze sürüp yaruğun üstine yaķı ede” 12a/1
yaķı otı : Yakı ilacı.
yaķut : Yakut, değerli süs taşı.
yarz : ??“hel yarzi, bel yarzi, taķabbül yarzi” 19b/8
yaruķya : Yarım. “şu koyup şabāh yaruķya şu kalınca kaynadup” 8a/8
yavşān : Yavşan otu (Artemisia). “aķ yavşandır” 9b/3
yek merdi : ?? “bir dāne yek merdi içine başka alup” 20a/7
ye : Bağırsak gazı, romatizma. “yelleri taħlil eder” 2a/5; rüzgar, hava. “kulaķ yeline” 15b/1
yēñişil- : Yenilenmek.
yecime : “alnında yercimeniñ dibin yarup” 27b/9
yetimme : Bez. “süzülmüş yoğurdu yetimme üzerine koyup uralar” 15a/5
“yetimme ile burnuna ŗamzuralar” 17b/10
yetmiye : ?? “yetmiye çekirdegin döğüp” 19b/12
yey : Koku
yılan : Yılan. Krş ilan. “ķarnına yılan girene” 18b/6
yilek : Kanat tüyü. “ŗavuk yileki ile göze çekeler” 14b/13
yoğurd : Yoğurt “süzülmüş yoğurdu” 15a/5
yūmiyā : “idüp buçuķ dirhem yūmiyā ekl eyleye” 28b/4
yumurŗa : Yumurta.
yürek : Yürek. “yüregi oynayan kişi içşe ħalās ola” 24a/8
yürek ağrısı : Yürek ağrısı. “yürek ağrısına ve şancuya nāfidür” 6a/4

Z

- zāc** : <Ar. Kükürt ile demir bileşimlerinden biri. “zācu’l-ħurūk” 33a/3
zater : <Ar. Güveyi otu, Çanakkale kekiği, kara ot, keklik otu (Origanum vulgare).
zaferān : <Ar. Safran, aspir, cehri, çiğdem, Yemen saframı, safran çiçeği, safran çiğdemi (Crocus sativus).
zarūr : Tıbbi bir bitki. “zarūr dedükleri otdur” 10a/8
zebīb-i cebel : <Ar. Yaban üzümü. 17a/11
zeker : <Ar. Erkekinsel organı. “zekerine ve ħayāsına süre” 19b/13
zencebıl : <Ar. Zencefil (Zingiber officinalis).
zerbürde : Oğulotu “varaķu’l-ħabl ki oğul otıdır zerbürde dەرler” 3a/3
zerniħ : <Far. Zırnık, arsenik. “aħmer zerniħ şarı zerniħ” 33a/4

zeydü'l-ħacer	: “zeydü'l-ħacer yanmış bakır” 9b/1
zeyt	: <Ar. Zeytin (Olea europea). “sığırtıy bögreği zeyt yağı” 9a/2
zibaķ	: <Ar. Cıva.
zıķ- nefes	: <Ar. Nefes darlığı.
zūrenbā	: <Ar. Zidvar, cedvar bitkisi (Curcuma zedoaria).
zūfā	: <Ar. Çördük otu, zufa otu (Hyssopus officinalis).

ÖZEL ADLAR SÖZLÜĞÜ

aķşemseddin: Aķşemseddin (1389-1459) Asıl adı Mehmet Şemseddin, çok yönlü Türk alimi, tıp insanı ve Şemsiyye-yi Bayramiyye isimli Türk tarikatının kurucusu.

aķā: Hekim Ata ??

bukrāt: Hipokrat. (MÖ 460-MÖ 370) Tıbbın babası olarak tanınan hekim.

cābir: Cabir Bin Eflah (Ebu Muhammed Cabir bin Eflah el-İşbili) (1100.1150) Batı dünyasında “Geber” adıyla bilinen ünlü müslüman astronomdur.

cālinūs: Bergamalı Galen (Claude Galen; Yunanca Galenos, Latince Galenus, İslam dünyasındaki adıyla Calinus; d. 129 - ö. 216), tıp doktoru, bilim insanı ve filozof

cerrāh ķāşım pāşā: Ölümü 1676. Tıp üzerine iki risalesi vardır.

dāvūd: Hz. Davut. İsrailoğullarına gönderilen peygamber. Kendisine Zebur gönderilmiştir.

ebā suūd: Mehmed Ebussuud Efendi, “Ebū’s-Su’ūd” veya “Hoca Çelebi” 1490-1574 yılları arası yaşamış Şeyhülislamdır.

ħamza: ??

ħazret-i loķmān: Lokman veya Lokman Hekim Kur’an’da ve halk efsanelerinde bahsi geçen, hikmet sahibi olduğuna inanılan kişi. Lokman Hekim’in İslam’a göre peygamber olduğuna dair iddialar bulunmakla beraber İslam âlimlerinin genel görüşü peygamber olmadığı yönündedir.

heķim muħammed: Hekim Muhammed. Muhammed bin Zekeriya el Razi adıyla bilinen ünlü bilgin.?

ibrāħim: Hz. İbrahim. Peygamber. Hz. Muhammed’in atası.

īsā: Hz. İsa. Dört büyük peygamberden biri. Kendisine İncil nazil olmuştur.

ishāķ: Hz. İbrahim’in Hz. Sare’den doğan oğlu.

kāduķ: ??

mīlā: ??

sulţān beyāzıd hān: I. Bayezid veya Yıldırım Bayezid (1360-1403)dördüncü Osmanlı padişahı.

süleymān: Hz. Süleyman. İslam dinine göre kuşlara, hayvanlara, rüzgāra ve cinlere hākim olduğu bilinir.

mūsā: Ben-i İsrail peygamberi. Kendisine Tevrat indirilmiştir.

muḥammed-i muşţafā: Hz. Muhammed. Son Peygamber, İslam dininin kurucusudur.

şokrāţ: Sokrates. Yunan felsefesinin kurucularındandır.

yaḫūb: Hz. İshak'ın oğlu. Hz. Yusuf'un babasıdır.

KAYNAKÇA

BAYTOP, Turhan (1995), Bitki Adları Sözlüğü, TDK, Ankara.

Derleme Sözlüğü, (1963-1982), TDK, c.I-XII, Ankara.

DEVELLİOĞLU, Ferit (2012), Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitabevi, Ankara.

KAHYA, Esin (1978), 'İki Osmanlıca Metinden Derlenmiş Anatomi ve Fizyoloji Terimleri', Bilim Kültür ve Öğrenim Dili Olarak Türkçe, TTK, Ankara, s. 233-269.

KÜÇÜKER, Paki (2010), Mücerreb-name, Ankara.

MURAD, Sibel (2009), Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ Basılmamış, Yüksek Lisans Tezi.

Osmanlı Tıbbi Bilimler Literatürü Tarihi, (2008), İslam Tarih, Sanat Kültür Araştırma Merkezi, c. I, İstanbul.

ÖNLER, Zafer (1999), Müntehebat-ı Şifa, II. Sözlük, Simurg Yayınları, Ankara.

ÖNLER, Zafer (1985), 'Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yazılmış İki Tıp Kitabında Yer Alan Sağlık Bilgisi Terimleri', TDAY Belleten, s.89-130.

ÖNLER, Zafer (2004), XIV.-XV. Yüzyıl Tıp Metinlerinde Türkçe Bitki Adları, İstanbul, Kebikeç Yayınları.

ÖNLER, Zafer, CANPOLAT, Mustafa (2007), Edviye-i Müfrede: (Metin-Sözlük) İshāk Bin Murād, TDK Yayınları, Ankara.

SÜREYYA, Mehmed (1996), Sicill-i Osmani 3, (Yayına Hazırlayan: Nuri Akbayar), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Tarama Sözlüğü, (1963-1977), Türk Dil Kurumu, C. I-VIII, Ankara.

ÜNVER, Süheyl (1943), Tıp Tarihi I ve II. Kısımlar, İstanbul.

